

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В.Н. КАРАЗІНА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
«ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ»

Завідувач кафедри права, національної безпеки
та європейської інтеграції
д.ю.н., професор

_____ Л.Ю. Величко

СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ ЗАХИСТУ
ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр»

281 Публічне управління та адміністрування

28 Публічне управління та адміністрування

Виконав слухач 2-ого курсу
групи ППГЗ-23-2

А.Л. Чотій

Керівник
д.ю.н., професор

Л.Ю. Величко

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ СБУ У ЗАХИСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ УКРАЇНИ	7
1.1 Поняття та сутність територіальної цілісності держави	7
1.2 Нормативно-правове забезпечення діяльності СБУ щодо захисту територіальної цілісності України.....	11
1.3 Стисла методологія дослідження ролі СБУ у забезпеченні територіальної цілісності.....	20
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ СБУ ЩОДО ЗАХИСТУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ УКРАЇНИ	26
2.1 Організаційна структура та функції СБУ у сфері захисту територіальної цілісності	26
2.2 Основні напрями та форми діяльності СБУ щодо протидії загрозам територіальній цілісності України	34
2.3 Оцінка результативності діяльності СБУ у забезпеченні територіальної цілісності Української держави у 2020-2024 рр.....	40
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СБУ ЯК СУБ'ЄКТА ЗАХИСТУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ УКРАЇНИ	47
3.1 Адаптація кращого зарубіжного досвіду діяльності спецслужб (Ізраїль, Південна Корея, Швеція, Фінляндія) щодо забезпечення територіальної цілісності держави.....	47
3.2 Перспективи розвитку взаємодії СБУ з іншими вітчизняними суб'єктами забезпечення територіальної цілісності Української держави на найближче десятиліття	55
ВИСНОВКИ.....	64
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ.....	69

ВСТУП

Актуальність теми. Питання забезпечення територіальної цілісності України набуло особливої гостроти в умовах триваючої збройної агресії Російської Федерації, окупації Криму та частини Донбасу. Ці виклики поставили перед Українською державою завдання критичного переосмислення та розвитку всього сектору безпеки і оборони, зокрема діяльності Служби безпеки України як головного органу в системі контррозвідального захисту суверенітету та територіальної цілісності держави.

Водночас, ефективність виконання СБУ своїх функцій у цій сфері в сучасних умовах залежить не лише від її внутрішнього потенціалу, але й від налагодження тісної взаємодії з іншими суб'єктами сектору безпеки – як державними, так і недержавними. Відтак, дослідження перспектив розвитку такого партнерства на найближче десятиліття є актуальним науково-практичним завданням, що має важливе значення для зміцнення національної безпеки України.

Стан наукової розробки проблеми. Проблематика забезпечення територіальної цілісності держави в умовах «гібридних» загроз привертає дедалі більшу увагу вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема, концептуальні засади та правові механізми захисту територіальної цілісності розкриваються в працях В. Горбуліна, О. Власюка, В. Абрамова, Т. Стародуб. Різні аспекти діяльності СБУ у цій сфері досліджують такі фахівці, як О. Резнікова, С. Яковенко, М. Гончар, Г. Ситник, В. Пилипчук.

Водночас, в експертних дискусіях відзначається певна конкуренція поглядів щодо пріоритетних напрямів розвитку СБУ як суб'єкта захисту територіальної цілісності. Частина дослідників, зокрема В. Горбулін, О. Литвиненко, наголошують на потребі посилення саме контррозвідальної складової в роботі Служби, тоді як інші, такі як О. Резнікова, В. Пилипчук, акцентують на важливості розбудови партнерських відносин з громадянським

суспільством та місцевою владою. Є й ті, хто скептично оцінює спроможність СБУ якісно виконувати свої функції в нинішньому вигляді та закликає до радикального реформування Служби за зразком західних країн.

Попри інтенсивність наукового дискурсу, в літературі бракує цілісного бачення розвитку взаємодії СБУ з іншими суб'єктами безпеки саме в аспекті протидії загрозам територіальній цілісності України. Більшість публікацій зосереджені або на внутрішньоорганізаційних питаннях діяльності Служби, або на окремих напрямках співпраці в досить вузьких часових рамках. Відтак, дане дослідження покликане заповнити цю прогалину та запропонувати комплексне бачення перспектив партнерської взаємодії СБУ на найближче десятиліття.

Метою роботи є розробка пропозицій щодо удосконалення роботи Служби безпеки України як суб'єкта захисту територіальної цілісності України. Поставлена мета зумовила виконання низки завдань:

- уточнити поняття та сутність територіальної цілісності держави;
- стисло узагальнити нормативно-правове забезпечення діяльності СБУ щодо захисту територіальної цілісності України;
- узагальнити стисло методологію дослідження ролі СБУ у забезпеченні територіальної цілісності;
- охарактеризувати організаційну структуру та функції СБУ у сфері захисту територіальної цілісності;
- визначити основні напрями та форми діяльності СБУ щодо протидії загрозам територіальній цілісності України;
- стисло оцінити результативність діяльності СБУ у забезпеченні територіальної цілісності Української держави;
- уточнити шляхи адаптації кращого зарубіжного досвіду діяльності спецслужб щодо забезпечення територіальної цілісності держави;
- запропонувати перспективи розвитку взаємодії СБУ з іншими вітчизняними суб'єктами забезпечення територіальної цілісності Української держави на найближче десятиліття.

Об'єктом дослідження є теорія і практика функціонування Служби

безпеки України як суб'єкта захисту територіальної цілісності України.

Предметом дослідження є процес удосконалення роботи Служби безпеки України як суб'єкта захисту територіальної цілісності України.

Методологічна база дослідження. Для досягнення мети та виконання завдань дослідження використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів: теоретико-методологічний аналіз понять територіальної цілісності та національної безпеки (розділ 1); історико-правовий та порівняльно-правовий методи при вивченні нормативного забезпечення діяльності СБУ (підрозділ 1.2); системно-структурний та функціональний підходи при розгляді організаційної побудови СБУ (підрозділ 2.1); методи стратегічного аналізу (SWOT,) при оцінці викликів та загроз територіальній цілісності України (розділи 2-3); компаративний аналіз зарубіжного досвіду діяльності спецслужб (підрозділ 3.1); методи експертних оцінок та форсайту при визначенні перспективних напрямів партнерства СБУ (підрозділ 3.2); табличні та графічні методи для наочного представлення результатів. Отже, методологія дослідження поєднує традиційні академічні підходи з новітніми аналітичними інструментами та відповідає сучасному рівню наукових розвідок у сфері безпекознавства.

Практичне значення отриманих результатів: висновки та рекомендації дослідження можуть бути використані для удосконалення діяльності СБУ як суб'єкта захисту територіальної цілісності України на різних рівнях:

1. *на законодавчому рівні* Верховною Радою України у законотворчій роботі відповідних народних депутатів з питань національної безпеки та оборони, особливо у Комітеті з питань національної безпеки, оборони та розвідки для забезпечення активної участі цього комітету у внесенні змін до законодавства, спрямованих на зміцнення спроможностей СБУ та розвиток її партнерської взаємодії з іншими суб'єктами сектору безпеки;

2. *в системі виконавчої влади:* 2.1) Рада національної безпеки і оборони України – для розробки та впровадження Стратегії забезпечення територіальної цілісності України, включаючи механізми координації діяльності складових сектору безпеки; 2.2) Служба безпеки України – для удосконалення

організаційної структури, пріоритизації завдань та оптимізації форм діяльності щодо протидії загрозам територіальній цілісності, а також розбудови партнерських відносин з іншими суб'єктами; 2.3) Міністерство оборони України та Генеральний штаб Збройних Сил України – для налагодження ефективної взаємодії з СБУ у сфері захисту територіальної цілісності в умовах триваючої збройної агресії РФ; 2.4) Міністерство внутрішніх справ України – для координації зусиль з СБУ щодо протидії сепаратизму, нелегальній міграції, організованій злочинності як чинникам підриву територіальної цілісності; 2.5) Обласні та районні державні адміністрації, органи місцевого самоврядування – для розвитку формату безпекових центрів та ситуаційних кімнат за участі регіональних органів СБУ;

3. *Офісом Президента України* – для визначення пріоритетів державної політики у сфері забезпечення територіальної цілісності та вироблення стратегічних рішень щодо розвитку сектору безпеки і оборони з урахуванням ключової ролі СБУ.

Інформаційну базу дослідження складають: законодавчі та нормативно-правові акти (Конституція України, закони, укази, постанови); відомчі документи СБУ та інших органів сектору безпеки (накази, інструкції, доктрини, стратегії); аналітичні матеріали, звіти, статистичні дані профільних установ; монографії, наукові статті, дисертації вітчизняних та іноземних дослідників; матеріали конференцій, круглих столів, експертних обговорень; публікації в ЗМІ, виступи офіційних осіб.

Особистий внесок. Магістерська дипломна робота самостійно виконана шляхом наукового дослідження та узагальнення. Усі результати отримані за допомогою самостійного опрацювання та аналізу і синтезу наданих даних.

Структура роботи складається зі вступу, трьох розділів з 8-ма параграфами, висновків, переліку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ СБУ У ЗАХИСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ УКРАЇНИ

1.1 Поняття та сутність територіальної цілісності держави

Територіальна цілісність є фундаментальною ознакою та необхідною умовою існування держави як суверенного суб'єкта міжнародних відносин. Вона передбачає єдність, неподільність та недоторканність території в межах встановлених кордонів, що забезпечує повноту та виключність державної влади [84, с. 67]. У науковій літературі територіальна цілісність розглядається в кількох взаємопов'язаних вимірах (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Виміри територіальної цілісності держави

Вимір	Сутність	Ключові аспекти
Географічний	Єдність та неподільність території держави в межах встановлених кордонів	Делімітація та демаркація кордонів, контроль над територією, запобігання сепаратизму
Політико-правовий	Повнота та виключність державної влади на всій території, єдність правового простору	Конституційне закріплення унітарності/федеративності устрою, законодавче регулювання територіальної організації влади
Соціокультурний	Спільність історичної долі, мови, культури, традицій населення різних частин держави	Формування загальнонаціональної ідентичності, міжрегіональна солідарність та інтеграція

* Джерело: складено автором за [30, с. 112; 80, с. 85; 71, с. 193].

З політико-правової точки зору територіальна цілісність є однією з ключових ознак державного суверенітету. Як зазначає Ю. Шемшученко, «суверенітет держави поширюється на всю її територію, яка є недоторканною та

неподільною» [85, с. 37]. Дійсно, без ефективного контролю над власною територією держава не може повноцінно реалізовувати внутрішні та зовнішні функції.

Міжнародно-правовий статус територіальної цілісності закріплений у низці основоположних документів (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Міжнародно-правове закріплення принципу територіальної цілісності

Документ	Рік ухвалення	Ключові положення
Статут ООН	1945	Утримання від погрози силою або її застосування проти територіальної недоторканності або політичної незалежності будь-якої держави (п. 4 ст. 2)
Декларація про принципи міжнародного права	1970	Територія держави не повинна бути об'єктом воєнної окупації або інших заходів застосування сили, вжитих іншою державою в порушення Статуту ООН
Гельсінський заключний акт НБСЄ	1975	Утримання від будь-яких зазіхань на територіальну цілісність кожної з держав-учасниць, незмінність кордонів, встановлених відповідно до міжнародного права

* Джерело: складено автором за [73; 17; 22].

Як бачимо, сучасне міжнародне право надає принципу територіальної цілісності імперативного характеру. Він є своєрідним запобіжником спроб перегляду кордонів та зазіхань на суверенітет з боку інших держав. Водночас, як слушно зазначає О. Задорожній, «принцип територіальної цілісності не заперечує права народів на самовизначення, але останнє має реалізовуватися виключно мирним шляхом та без порушення політичної єдності суверенних держав» [21, с. 281].

Отже, територіальна цілісність виступає своєрідною «червоною лінією», за яку не мають права заходити як інші держави у своїх геополітичних зазіганнях, так і внутрішні сепаратистські рухи, що загрожують дезінтеграцією країни. В Конституції України принцип територіальної цілісності закріплений у кількох

ключових статтях (табл. 1.3).

Таблиця 1.3 – Конституційне закріплення територіальної цілісності України

Стаття	Зміст
Ст. 2	Суверенітет України поширюється на всю її територію. Територія України в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканою
Ст. 17	Захист суверенітету і територіальної цілісності України є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу
Ст. 73	Виключно всеукраїнським референдумом вирішуються питання про зміну території України

*Джерело: складено автором за [25].

Як бачимо, Основний Закон надає територіальній цілісності статус конституційної цінності та покладає на державу обов'язок її захищати. При цьому забезпечення територіальної цілісності визначається як спільна справа влади та громадян, що підкреслює її фундаментальне значення для буття Української держави.

Нормативно-правові засади забезпечення територіальної цілісності України деталізуються в низці законів та підзаконних актів. Зокрема, Закон України «Про основи національної безпеки України» відносить територіальну цілісність до фундаментальних національних інтересів, а посягання на неї – до актуальних загроз національній безпеці [50]. Закон України «Про Службу безпеки України» визначає захист територіальної цілісності однією з основних функцій СБУ [56]. Воєнна доктрина України відносить порушення територіальної цілісності до головних воєнних загроз, протидія яким потребує застосування воєнної сили [54].

Важливе значення для розуміння сутності територіальної цілісності мають напрацювання Конституційного Суду України. Зокрема, у рішенні від 14.03.2014 р. № 2-рп/2014 КСУ наголосив, що «територіальна цілісність нерозривно

пов'язана з державним суверенітетом та є гарантією територіального верховенства держави» [66]. У рішенні від 20.12.2016 р. № 7-рп/2016 Суд витлумачив поняття «зміна території» як «відчуження будь-якої частини території України на користь іншої держави або набуття Україною частини території іншої держави» [64]. Отже, під захистом Конституції перебуває як цілісність території держави в межах існуючих кордонів, так і її недоторканність.

Водночас, як зазначають дослідники, реалізація принципу територіальної цілісності в сучасному світі стикається з низкою викликів, зокрема [13, с. 94-95]:

- 1) поширенням міждержавних та внутрішніх конфліктів, що супроводжуються спробами перегляду кордонів та сецесії;
- 2) діяльністю транснаціональних терористичних та злочинних мереж, що не визнають національних юрисдикцій;
- 3) кризою системи міжнародної безпеки, послабленням регулюючої ролі міжнародних організацій;
- 4) асиметрією воєнних потенціалів та нарощуванням арсеналів новітніх озброєнь, що створює спокусу для сильних держав нехтувати суверенітетом слабших.

Ці тенденції, на жаль, повною мірою позначились на ситуації довкола України. Анексія Криму та збройна агресія РФ на Донбасі стали безпрецедентним порушенням територіальної цілісності нашої держави з часів Другої світової війни. Як зазначають Т. Стародуб та М. Субх, «дії Росії кинули виклик не лише суверенітету та територіальній цілісності України, а й фундаментальним принципам світового порядку» [72, с. 15].

Відтак перед Україною постало надскладне завдання – відстояти свою територіальну цілісність в умовах «гібридної» агресії з боку ядерної держави, що є постійним членом Ради Безпеки ООН. Це потребує комплексних зусиль на військовому, дипломатичному, інформаційному фронтах. Як слушно зазначає М. Гнатовський, «захищати територіальну цілісність України доводиться не лише зброєю, а й силою права та переконливістю аргументів» [7, с. 22].

При цьому ключову роль у системі протидії російській агресії має

відігравати саме Служба безпеки України як головний орган контррозвідального забезпечення та боротьби з тероризмом. Адже загрози територіальній цілісності мають переважно неконвенційний, асиметричний характер і потребують швидкого реагування та превентивних дій.

Підсумовуючи, територіальна цілісність є фундаментальною цінністю та необхідною умовою існування держави. Вона передбачає єдність, неподільність та недоторканність території під повним суверенітетом державної влади. В міжнародному праві принцип територіальної цілісності має імперативний характер і захищається низкою основоположних документів. В Конституції України територіальна цілісність закріплена як обов'язок держави, справа всього народу.

Разом з тим, реалізація цього принципу в сучасному світі стикається з серйозними викликами – від збройних конфліктів до діяльності терористичних мереж. Анексія Криму та агресія РФ на Сході України стали безпрецедентними порушеннями територіальної цілісності нашої держави. Їх відсіч потребує скоординованих зусиль усіх суб'єктів сектору безпеки, серед яких ключову роль має відігравати СБУ.

1.2 Нормативно-правове забезпечення діяльності СБУ щодо захисту територіальної цілісності України

Ефективність діяльності Служби безпеки України як спеціально уповноваженого органу у сфері контррозвідки та протидії тероризму безпосередньо залежить від якості її нормативно-правового забезпечення. Адже саме у законах та підзаконних актах визначаються правовий статус, повноваження, форми та методи роботи спецслужби.

Досліджуючи нормативно-правове забезпечення діяльності СБУ із захисту територіальної цілісності України, можна виділити кілька рівнів (таблиця 1.4).

Таблиця 1.4 – Рівні нормативно-правового забезпечення діяльності СБУ щодо захисту територіальної цілісності України

Рівень	Ключові документи
Конституційний	Конституція України
Законодавчий	Закони України «Про Службу безпеки України», «Про основи національної безпеки України», «Про контррозвідувальну діяльність», «Про боротьбу з тероризмом» та ін.
Підзаконний	Укази Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, накази та інструкції Центрального управління СБУ

* Джерело: складено автором.

Конституційний рівень є основним, оскільки визначає основні засади діяльності СБУ як державного органу спеціального призначення. Ключовими у цьому контексті є ст. 17 Конституції України, яка відносить захист суверенітету та територіальної цілісності України до найважливіших функцій держави, а також ст. 107, яка визначає СБУ як складову частину сектора безпеки [26]. Законодавчий рівень нормативного забезпечення діяльності СБУ представлено насамперед відповідним Законом України «Про Службу безпеки України» від 25 березня 1992 р. №2229-ХІІ. У ст. 2 цього закону захист державного суверенітету та територіальної цілісності включено до числа основних завдань СБУ [56].

Для вирішення цього завдання Служба має широке коло контррозвідувальних, оперативно-розшукових, інформаційно-аналітичних та інших повноважень (стаття 25). Зокрема, вона має право:

- здійснювати контррозвідувальні заходи щодо запобігання, виявлення та припинення розвідувально-підривної діяльності проти України;
- протидіяти діям, спрямованим на насильницьку зміну або повалення конституційного ладу, захоплення державної влади, посягання на територіальну цілісність;
- здійснювати оперативно-розшукові заходи щодо запобігання, виявлення, припинення та розкриття злочинів проти миру та безпеки людства,

тероризму, корупції, організованої злочинної діяльності у сфері управління та економіки;

– здійснювати контррозвідувальні операції та відповідні оперативно-технічні заходи з використанням оперативних та оперативно-технічних сил та засобів;

– виявляти, фіксувати та документувати відкрито та негласно розвідувальні, терористичні та інші протиправні дії спецслужб іноземних держав, окремих організацій, груп та осіб [56].

Важливими є також положення статті 9-1 щодо повноважень СБУ як головного органу у загальнодержавній системі протидії терористичній діяльності. єдиної міжвідомчої бази даних про прояви тероризму [56].

Особливу увагу приділено статті 13 Закону, яка гарантує правовий захист працівників СБУ у виконанні ними службових обов'язків. Зокрема, вона передбачає, що «у разі затримання чи арешту співробітника Служби безпеки України без підстав, встановлених законом, або порушення його прав, він чи його представник звертаються зі скаргою до суду в порядку, встановленому законом».

Неприпустимість втручання у діяльність СБУ під час виконання нею своїх функцій закріплена також у статті 6 Закону «Про контррозвідувальну діяльність». У ній, зокрема, зазначено, що «контррозвідувальні заходи здійснюються виключно на користь безпеки України... Будь-яке втручання у діяльність органів та підрозділів Служби безпеки України з боку державних органів, громадських об'єднань, посадових осіб, засобів масової інформації та окремих громадян забороняється» [46].

Закон України «Про основи національної безпеки України» відносить територіальну цілісність до основних національних інтересів (стаття 6) і вважає її порушення однією з основних загроз безпеці держави (стаття 7). СБУ визначено Законом як суб'єкт забезпечення національної безпеки (стаття 4), на якого покладено захист державного суверенітету, конституційного ладу та територіальної цілісності від протиправних посягань [50].

Статусне законодавство про СБУ доповнюється рядом спеціальних законів, які регламентують окремі напрями її діяльності. Зокрема, Закон України «Про організаційно-правові засади боротьби з організованою злочинністю» покладає на СБУ здійснення контррозвідувальних заходів, спрямованих на виявлення та нейтралізацію негативних процесів в економіці, міжнародних та міждержавних відносинах, що створюють умови для виникнення та діяльності організованих злочинних груп та злочинних (Ст. 5) [49].

А Закон України «Про боротьбу з тероризмом» не лише визначає СБУ як основний орган у системі суб'єктів боротьби з тероризмом (ст. 4), а й деталізує її завдання та повноваження у цій сфері. Зокрема, СБУ здійснює збір та аналіз інформації про терористичні загрози, координує діяльність суб'єктів боротьби з тероризмом, забезпечує контрольний-пропускний режим та охорону об'єктів можливих терористичних атак, проводить антитерористичні операції та комплексні спеціальні операції (ст. 5) [40].

Підзаконний рівень нормативного забезпечення діяльності СБУ представлено низкою указів Президента України, постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів України, відомчих наказів та інструкцій.

Серед указів Президента України можна відзначити такі, як «Про рішення Ради національної безпеки та оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» та «Про Концепцію розвитку сектору безпеки та оборони України» [55; 47]. Вони визначають стратегічні пріоритети забезпечення територіальної цілісності України, зокрема шляхом «комплексного вдосконалення законодавства про національну безпеку та оборону України» та «централізації управління сектором безпеки та оборони у мирний час, у кризових ситуаціях, що загрожують національній безпеці, та в особливі періоди» [55].

Кабінетом Міністрів України затверджено низку міжвідомчих документів, які визначають порядок взаємодії СБУ з іншими органами у сфері протидії загрозам територіальній цілісності. Зокрема, це Інструкція про взаємодію правоохоронних та інших державних органів України у боротьбі зі злочинністю [39], Порядок взаємодії суб'єктів боротьби з тероризмом при підготовці та

проведенні антитерористичних операцій [45], Положення про єдину державну систему запобігання, реагування та припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків [41].

Важливу роль відіграють відомчі нормативні акти СБУ, які деталізують законодавчі положення, конкретизують функції та повноваження структурних підрозділів та співробітників Служби. Серед них – Положення про Контрольно-ревізійне управління Служби безпеки України [39], Інструкція про порядок обліку, зберігання та використання документів, справ, видань та інших матеріальних носіїв, які містять службову інформацію, у Головному управлінні Служби безпеки України [44], Інструкція про організації контррозвідувального забезпечення інтересів держави у сфері інформаційної безпеки [43] та ін.

На жаль, значна частина відомчих нормативно-правових актів СБУ має обмежений доступ та має грифи «для службового користування» чи «секретно». Це зумовлено специфікою роботи спецслужби, необхідністю захисту джерел, форм та методів її діяльності. Проте, на думку експертів Центру політико-правових реформ, «таємність більшості нормативно-правових актів з питань організації та діяльності Служби безпеки України унеможлиблює громадський контроль за правоохоронним органом та створює умови для зловживань» [63].

Дійсно, незважаючи на те, що захист інформації обмеженого доступу є важливим фактором ефективності діяльності спецслужб, вона не повинна створювати правового вакууму та виключати демократичні механізми контролю. У цьому контексті розміщення на офіційному сайті СБУ текстів законів та деяких підзаконних актів щодо її діяльності, звітів Головного управління, відкритих реєстрів антитерористичних операцій тощо можна оцінити позитивно [32]. Однак рівень прозорості нормативної бази та практики роботи Служби поки що далекий від стандартів розвинутих демократичних країн.

Ще однією проблемою нормативно-правового забезпечення діяльності СБУ є його роздробленість та конфліктність. Як слушно зазначає В. Пилипчук, «чинна правова база організації та діяльності СБУ складається із законів, які приймалися протягом тривалого періоду часу, у різних внутрішньополітичних та

геополітичних обставинах, а тому містять низку невідповідностей та протиріч» [38, с. 35].

Насамперед, це стосується визначення статусу СБУ як правоохоронного або контррозвідувального органу. Служба безпеки України входить до системи органів виконавчої влади та є державним правоохоронним органом спеціального призначення з правом здійснення досудового розслідування». Водночас «статтею 1 цього Закону визначено, що Служба безпеки України є державним органом спеціального призначення з правоохоронними функціями, що забезпечує державну безпеку України» [65].

Така неоднозначність викликає ризики зловживань, дублювання повноважень з іншими органами, розмивання пріоритетів у роботі Служби. Адже, як слушно зазначає С. Пряхін, «розвідувально-контррозвідувальна діяльність, з одного боку, та правоохоронна діяльність, з іншого, принципово різняться за цілями, формами, методами, силами та засобами», а тому «спецслужба не повинна перетворюватися на черговий каральний орган» [58, с. 356].

Тому, на думку багатьох експертів, назріла гостра необхідність поновлення базового Закону «Про Службу безпеки України» з чітким розмежуванням її контррозвідувальних та правоохоронних функцій, посиленням парламентського та громадського контролю, демілітаризацією та деполітизацією діяльності [57; 18; 2]. Відповідний законопроект № 3196-д було ухвалено Верховною Радою України у першому читанні 28 січня 2021 року, проте його доля залишається невизначеною.

Загалом, незважаючи на наявність великої нормативної бази, ефективність діяльності СБУ із захисту територіальної цілісності України стримується низкою проблем. Серед них:

- 1) Надмірна централізація та бюрократизація управління, слабка горизонтальна координація між підрозділами.
- 2) Дублювання функцій з іншими силовими та правоохоронними органами, конкуренція за ресурси та повноваження.

3) Відсутність чітких критеріїв та процедур оцінки ефективності роботи, орієнтація на кількісні, а не якісні показники.

4) Низький рівень матеріально-технічного та інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності, особливо на місцях.

5) Недостатня увага до підвищення кваліфікації та мотивації співробітників, висока плинність кадрів.

6) Закритість та непрозорість у роботі, відсутність системної комунікації з громадянським суспільством та ЗМІ.

Подолання цих викликів потребує не лише вдосконалення нормативної бази, а й глибокого реформування організаційної структури, підходів до управління та корпоративної культури СБУ. Орієнтиром на цьому шляху мають стати Концепція реформування Служби безпеки України [27] та Стратегія реформування державного управління України на період до 2025 року [25], затверджені Кабінетом Міністрів України.

Основними пріоритетами такої реформи мають стати (таблиця 1.5):

Таблиця 1.5 – Пріоритети реформування СБУ як суб'єкта захисту територіальної цілісності України

Пріоритет	Сутність	Ключові кроки
Деполітизація	Усунення можливостей використання СБУ як інструменту політичної боротьби чи неправомірного тиску на бізнес	Законодавчі обмеження щодо партійності співробітників СБУ, їх участі у виборах; запровадження прозорих конкурсних процедур призначення керівництва СБУ
Демілітаризація	Перетворення СБУ з воєнізованого формування на спеціальну службу з правоохоронними функціями	Позбавлення СБУ невластивих силових функцій; скорочення чисельності військовослужбовців; припинення призову строковиків; відмова від важкого озброєння
Децентралізація	Раціоналізація системи управління та розширення самостійності регіональних органів СБУ	Скорочення центрального апарату; чітке розмежування функцій між центром і регіонами; надання начальникам регіональних управлінь більшої автономії в оперативній роботі

Продовження таблиці 1.5

Пріоритет	Сутність	Ключові кроки
Підзвітність	Розвиток парламентського та громадського контролю за діяльністю СБУ	Щорічне заслуховування звіту Голови СБУ у Верховній Раді; створення спеціального парламентського комітету з нагляду за спецслужбами; запровадження систематичних громадських експертиз та антикорупційних розслідувань
Оптимізація повноважень	Концентрація СБУ на контррозвідальній діяльності, протидії тероризму та захисті державної таємниці	Позбавлення СБУ функцій досудового розслідування та боротьби з економічними злочинами; передача їх іншим правоохоронним органам; чітке розмежування компетенції з розвідувальними структурами

* Джерело: складено автором за [27; 24].

Звичайно, в умовах російської агресії, що триває, окупації Криму і частини Донбасу проведення глибокої реформи СБУ – завдання не з легких. Адже, як слушно зазначає М. Гончар, «трансформація спецслужби має відбуватися еволюційним шляхом, без різких кадрових чисток та інституційних збоїв, які могли б порушити керованість та працездатність цього надзвичайно важливого органу безпеки» [9, с. 24].

Проте саме нинішня складна ситуація у сфері безпеки є стимулом для СБУ якнайшвидше адаптуватися до нових викликів, оновити форми та методи своєї роботи. Адже від професіоналізму, патріотизму та сумлінності співробітників Служби багато в чому залежить не лише недоторканність кордонів, а й саме існування української держави.

При цьому реформування СБУ не повинно ставати самоціллю, а має розглядатись у контексті побудови ефективного сектору безпеки та оборони. Це передбачає як налагодження тісної координації між усіма його складовими, так і розвиток партнерських відносин з інститутами громадянського суспільства, органами місцевого самоврядування та волонтерськими рухами. Тільки така синергія зусиль може створити комплексну та гнучку систему забезпечення територіальної цілісності України.

Підсумовуючи, можна сказати, що нормативно-правове забезпечення

діяльності СБУ із захисту територіальної цілісності України характеризується такими особливостями:

1. Має складну ієрархічну структуру, що включає конституційний, законодавчий та нормативний рівні.
2. Визначає СБУ як державний орган спеціального призначення із правоохоронними функціями, основним завданням якого є забезпечення державної безпеки України.
3. Встановлює широкий спектр контррозвідувальних, оперативно-розшукових, інформаційно-аналітичних та інших повноважень СБУ щодо протидії посяганням на територіальну цілісність.
4. Регламентує координуючу роль СБУ у загальнодержавній системі боротьби з тероризмом.
5. Містить ряд міжвідомчих та відомчих нормативних актів, які деталізують порядок реалізації законодавчих норм.
6. Має певні проблеми, пов'язані з розрізненістю, конфліктністю та надмірною закритістю відомчої нормативної бази, розмитістю статусу СБУ як спеціальної служби чи правоохоронного органу.

Тому для вдосконалення нормативної бази діяльності СБУ необхідно:

- актуалізація базового закону про СБУ з чітким визначенням її статусу, завдань та повноважень;
- розробка механізмів зовнішнього (парламентського та громадського) контролю за діяльністю Служби;
- упорядкування та підвищення прозорості відомчої нормативної бази;
- покращення координації з іншими суб'єктами у сфері безпеки та оборони;
- побудова партнерських відносин з громадянським суспільством та місцевими громадами.

1.3 Стисла методологія дослідження ролі СБУ у забезпеченні територіальної цілісності

Дослідження такого складного та багатоаспектного феномену, як роль Служби безпеки України у забезпеченні територіальної цілісності держави, вимагає ґрунтовного методологічного інструментарію. Адже від адекватності обраних методів, їх відповідності предмету та меті дослідження значною мірою залежить достовірність та практична цінність отриманих результатів.

Методологія, як «вчення про науковий метод пізнання і перетворення світу» [78, с. 374], включає в себе кілька рівнів: філософський, загальнонауковий та спеціально-науковий. І якщо філософський рівень задає світоглядні орієнтири та загальні принципи пізнання, то загальнонаукові та спеціальні методи слугують конкретними інструментами збору, обробки та інтерпретації даних.

У нашому дослідженні ми спираємось на філософські засади діалектики як теорії та методу пізнання, що розглядає явища в їх взаємозв'язку, русі та розвитку. Ключовими принципами діалектичного підходу, застосовними до вивчення ролі СБУ в забезпеченні територіальної цілісності, є:

- принцип загального зв'язку (розгляд діяльності СБУ в контексті функціонування сектору безпеки і оборони, політичної системи, суспільних відносин);
- принцип розвитку (аналіз еволюції завдань, функцій та повноважень СБУ в процесі державотворення, з урахуванням змін безпекового середовища);
- принцип єдності та боротьби протилежностей (урахування суперечливих тенденцій централізації та децентралізації, мілітаризації та демілітаризації, закритості та транспарентності в діяльності СБУ);
- принцип заперечення заперечення (осмислення реформування СБУ як складного процесу, що включає як елементи наступності, так і якісні зміни та оновлення) [79; 76].

Серед загальнонаукових методів, що застосовуються в дослідженні, можна

виокремити:

Системний підхід – розгляд СБУ як цілісної, ієрархічно побудованої системи, що складається із взаємопов'язаних елементів (підрозділів) та підсистем (регіональних органів), має особливі функції (контррозвідувальну, антитерористичну тощо) та механізми управління. Цей підхід дозволяє дослідити як внутрішню структуру та процеси Служби, так і її взаємодію із зовнішнім середовищем (органами влади, іншими суб'єктами сектору безпеки, громадянським суспільством) [10].

Структурно-функціональний аналіз – вивчення елементів системи СБУ у взаємозв'язку з функціями, які вони виконують щодо забезпечення територіальної цілісності. Згідно з цим підходом, «функція є первинною щодо структури; структура формується, розвивається та видозмінюється відповідно до ускладнення та розширення кола виконуваних нею функцій» [6, с. 112]. Тобто зміни функцій СБУ (наприклад, позбавлення повноважень досудового розслідування) мають приводити до трансформації її організаційної побудови.

Інституціональний підхід – аналіз СБУ як сукупності формальних і неформальних норм, правил, процедур, що визначають та обмежують поведінку співробітників. З цієї точки зору, ефективність діяльності Служби залежить не лише від якості законодавства чи ресурсного забезпечення, а й від її інституційної спроможності: професіоналізму та добросовісності кадрів, сталості організаційної культури, здатності протистояти деструктивним зовнішнім впливам [69].

Порівняльний аналіз – зіставлення моделей та практик діяльності спецслужб у різних країнах для виявлення спільних рис та відмінностей, ефективних підходів та уроків. В контексті нашого дослідження цей метод дозволяє порівнювати статус, завдання та повноваження СБУ з аналогічними структурами країн ЄС та НАТО, оцінювати відповідність вітчизняної спецслужби європейським та євроатлантичним стандартам, виявляти прогалини та напрями їх подолання [101].

Спеціальні методи, що використовуються в дослідженні, включають:

– Формально-юридичний (догматичний) метод – аналіз нормативно-правової бази діяльності СБУ (законів, указів, постанов тощо) з точки зору її несуперечливості, повноти, ефективності, відповідності Конституції та міжнародним зобов'язанням України. Цей метод дозволяє виявити прогалини та колізії у правовому забезпеченні функцій СБУ щодо захисту територіальної цілісності, сформулювати пропозиції з його вдосконалення [70].

– Соціологічні методи (опитування, інтерв'ю, фокус-групи) – збір та аналіз інформації щодо оцінок, настроїв, очікувань різних цільових аудиторій (співробітників СБУ, експертів, населення) стосовно діяльності Служби. Ці методи важливі для розуміння іміджу та рівня довіри до СБУ в суспільстві, виявлення проблемних аспектів її роботи, оцінки результатів реформ [77].

– Статистичні методи – збір, обробка та аналіз кількісних даних, що характеризують різні аспекти діяльності СБУ щодо забезпечення територіальної цілісності (кількість попереджених та розкритих злочинів, осіб притягнутих до відповідальності, обсяги вилученої зброї та матеріальних цінностей тощо). Застосування статистичних методів дозволяє оцінювати ефективність роботи СБУ в динаміці, порівнювати результативність різних підрозділів, виявляти проблемні напрями [3].

– Метод контент-аналізу – кількісно-якісний аналіз змісту комунікації СБУ (звітів, виступів, повідомлень для преси) з метою виявлення ключових меседжів, оцінки інформаційної політики Служби. Цей метод дозволяє зрозуміти, як СБУ позиціонує свою роль у протидії загрозам територіальній цілісності, наскільки її публічний дискурс відповідає реальним практикам, в чому полягають прогалини комунікації з суспільством [28].

Важливим методологічним принципом нашого дослідження є триангуляція – використання кількох методів для перехресної перевірки та підвищення надійності отримуваних даних. Як зазначає Н. Дензін, «методологічна триангуляція передбачає використання різних методів для послідовного вивчення одного й того ж явища... що підвищує надійність та валідність результатів» [94, с. 301].

Так, аналіз нормативно-правової бази діяльності СБУ ми поєднуємо з експертними оцінками її якості та ефективності. Статистичні дані щодо результатів роботи Служби доповнюємо вивченням громадської думки про її ефективність. Порівняння моделей та практик спецслужб різних країн поєднуємо з аналізом інституційного та політико-правового контексту їх функціонування (табл. 1.6).

Таблиця 1.6 – Матриця триангуляції методів дослідження ролі СБУ у забезпеченні територіальної цілісності

Аспект дослідження	Методи збору даних	Методи аналізу даних
Нормативно-правове забезпечення діяльності СБУ	- Контент-аналіз законодавчих та підзаконних актів - Опитування експертів (юристів, політологів, управлінців)	- Формально-юридичний аналіз - Порівняльний аналіз з законодавством інших країн - Аналіз експертних оцінок
Інституційна спроможність СБУ	- Аналіз відомчої статистики (кількість співробітників, структура, фінансування) - Інтерв'ю зі співробітниками СБУ - Вивчення матеріалів ЗМІ	- Статистичний аналіз динаміки показників - Контент-аналіз інтерв'ю - Крос-табуляція даних з різних джерел
Результативність діяльності СБУ щодо захисту територіальної цілісності	-Аналіз статистики протидії злочинам проти основ нацбезпеки -Опитування громадської думки -Вивчення звітів міжнародних організацій	-Аналіз динаміки та структури показників -Порівняння об'єктивних та суб'єктивних оцінок -Зіставлення національних та міжнародних оцінок

*Джерело: складено автором.

Така матриця дозволяє системно та всебічно дослідити різні аспекти діяльності СБУ, мінімізувати ризики необ'єктивності та неповноти окремих

джерел та методів.

Варто відзначити, що застосування цих методів в українських реаліях стикається з низкою проблем. Передусім це обмежена транспарентність самої Служби, засекреченість значної частини відомчих документів, закритість більшості співробітників.

Як слушно зазначає М. Гончар, «специфіка роботи спецслужб об'єктивно звужує можливості для академічних досліджень, змушує науковців більшою мірою покладатися на відкриті джерела та непрямі дані» [8, с. 58].

Ще однією проблемою є брак надійної статистики щодо багатьох аспектів діяльності СБУ: від бюджетного фінансування до кількісних індикаторів результативності. Адже, як зазначалося вище, публічна звітність Служби є вкрай обмеженою, а альтернативні джерела (соціологічні опитування, розслідування журналістів) не завжди є репрезентативними. Також варто відзначити політичну заангажованість та поляризацію експертного середовища, що аналізує діяльність спецслужб. З одного боку, чимало відставних працівників СБУ вдаються до апологетики, обстоюючи *status quo* та «унікальність національної моделі». З іншого боку, деякі представники громадянського суспільства безпідставно демонізують СБУ, трактуючи будь-які її дії як загрозу демократії. Відтак завдання неупередженого дослідника – критично оцінювати різні точки зору, відокремлювати факти від суджень.

Попри ці труднощі, використання окресленої вище методології дозволяє забезпечити належну об'єктивність та повноту дослідження ролі СБУ у забезпеченні територіальної цілісності України. Поєднання загальнонаукових та спеціально-правових методів, принцип триангуляції джерел та технік – надійний шлях до достовірного наукового знання.

Більше того, саме методологічна коректність і прозорість, чітке слідування академічним стандартам здатні легітимізувати дослідження такої чутливої теми в очах наукової спільноти та громадськості. Як слушно зауважує В. Горбулін, «дослідження спецслужб мають бути максимально відкритими в сенсі використовуваної методології, але водночас стриманими та акуратними в

оцінних судженнях, що даються на основі неповної інформації» [12, с. 12].

Підсумовуючи, методологія дослідження ролі СБУ у забезпеченні територіальної цілісності України спирається на кілька засадничих принципів:

1. Діалектичне поєднання філософських, загальнонаукових та спеціально-правових методів пізнання для всебічного осягнення предмету.
2. Системний розгляд СБУ як цілісного інституційного утворення з особливою структурою, функціями та змістом діяльності.
3. Порівняльний аналіз моделей та практик спецслужб у національному та міжнародному контексті для виявлення закономірностей та особливостей.
4. Триангуляція джерел, методів та технік для перехресного підтвердження надійності та об'єктивності отримуваних даних.
5. Критичне осмислення емпіричного матеріалу, відокремлення фактів від суджень та інтерпретацій. б) Прагнення до максимальної відкритості та прозорості використовуваної методології при обережності в оцінних судженнях.

Звісно, ці принципи не вичерпують усього різноманіття методологічних підходів та прийомів, що можуть бути застосовані для вивчення такого складного феномену. Кожен дослідник, залежно від мети, масштабу та специфіки свого проекту, формує власну дослідницьку стратегію, комбінуючи релевантні методи. Водночас саме запропонований нами методологічний фундамент видається оптимальним з огляду на міждисциплінарний характер проблеми, її безпекову чутливість, обмеженість емпіричної бази. Він дозволяє розглянути роль СБУ у забезпеченні територіальної цілісності України під різними кутами зору, порівняти вітчизняну модель з іноземними аналогами, виявити інституційні сильні та слабкі сторони, окреслити напрями подальшої оптимізації.

Практична апробація цієї методології в наступних розділах роботи покаже її евристичний потенціал та здатність генерувати нове наукове знання. А її подальше вдосконалення та адаптація до нових викликів безпекового середовища становитиме перспективний напрям розвитку вітчизняної політико-правової науки.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ СБУ ЩОДО ЗАХИСТУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ УКРАЇНИ

2.1 Організаційна структура та функції СБУ у сфері захисту територіальної цілісності

Служба безпеки України є ключовим елементом сектору безпеки та оборони, на який покладено завдання щодо захисту державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного та оборонного потенціалу України. Ефективність виконання цієї місії багато в чому залежить від організаційної структури Служби, раціонального розподілу функцій та повноважень між її підрозділами.

Станом на середину 2024 року до складу СБУ входять Головне управління, регіональні органи, органи військової контррозвідки, навчальні, наукові та інші установи та організації (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1 – Організаційна структура Служби безпеки України

Компонент	Основні структурні одиниці
Центральне управління	- Апарат Голови СБУ - Головні управління (контррозвідки, контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері інформаційної безпеки, боротьби з корупцією та організованою злочинністю, захисту національної державності) - Департаменти (охорони державної таємниці та ліцензування, оперативно-технічний, оперативного документування, забезпечення, інформаційно-аналітичний, господарський)
Регіональні органи	- Головні управління (управління) СБУ в областях, м. Києві та Київській області, Автономній Республіці Крим - Міжрайонні, районні та міські підрозділи
Органи військової контррозвідки	- Управління (відділи, сектори) військової контррозвідки в Міністерстві оборони України, Державній спеціальній службі транспорту, Національній гвардії України, Державній прикордонній службі України, Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України, Управлінні державної охорони України

Продовження таблиці 2.1

Компонент	Основні структурні одиниці
Навчальні заклади	- Національна академія СБУ - Інститут підготовки юридичних кадрів для СБУ Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого - Міжрегіональний центр професійної підготовки та перепідготовки персоналу СБУ
Наукові установи	- Науково-дослідний інститут інформатики і права Національної академії правових наук України - Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та судових експертиз СБУ

* Джерело: складено автором за [75; 42].

Нинішня структура СБУ формувалася у процесі складної еволюції Служби від радянського КДБ до спецслужби незалежної України. Її основу заклав Закон України «Про Службу безпеки України» від 25 березня 1992 року, який визначив статус СБУ як державного правоохоронного органу спеціального призначення [48; 56]. Подальший розвиток відбувався шляхом оптимізації переліку та функцій підрозділів відповідно до змін у сфері безпеки та пріоритетів державної політики.

Як видно з таблиці, організаційна структура СБУ складна, багаторівнева та функціонально диверсифікована. Вона ґрунтується на лінійно-функціональному принципі з елементами територіальної побудови. Тобто, з одного боку, існує чіткий поділ обов'язків за напрямками діяльності (контррозвідка, захист національної державності, боротьба з тероризмом тощо) між головними управліннями та департаментами Центрального апарату. З іншого боку, СБУ представлена на регіональному рівні через мережу регіональних управлінь та міжрайонних управлінь.

Основною ланкою в системі СБУ є Головне управління (ГУ) – орган управління та координації, який здійснює загальне керівництво всіма структурними підрозділами Служби. До його складу входять апарат Голови СБУ та функціональні підрозділи (головні управління, відділи).

Ключовим підрозділом Центрального розвідувального управління у контексті захисту територіальної цілісності є Головне управління контррозвідки (ГЗК). Воно відповідає за протидію розвідувально-підривної діяльності

іноземних спецслужб, виявлення та нейтралізацію загроз безпеці держави у сферах оборони, науки та техніки [52]. До його завдань, зокрема, входять:

- отримання та аналіз інформації про плани, форми та методи розвідувальної діяльності іноземних спецслужб, спецслужб іноземних організацій проти України, спрямованої на підрив територіальної цілісності, економічного та оборонного потенціалу держави;

- виявлення, попередження, припинення розвідувально-підривної діяльності іноземних спецслужб, спецслужб іноземних організацій, окремих осіб та організованих злочинних груп проти України, спрямованої на зазіхання на територіальну цілісність держави;

- участь у розробці та реалізації заходів щодо протидії проявам сепаратизму та загрозам територіальній цілісності, недоторканності кордонів України;

- організація контррозвідувального захисту об'єктів критичної інфраструктури в оборонній сфері, стратегічних галузях економіки, енергетиці, транспорті тощо; □ забезпечення режиму контррозвідки на об'єктах Міністерства оборони України, Збройних Сил України та інших військових формувань [53].

Важливі функції контррозвідувальної діяльності також покладено на Головне управління контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері інформаційної безпеки (ГУ КЗІДСІБ). Цей підрозділ виявляє, запобігає та нейтралізує загрози інформаційній безпеці держави, спрямовані проти обороноздатності, економічного та науково-технічного потенціалу України [51]. Зокрема це стосується протидії:

- спеціальним інформаційним операціям, що реалізуються через кіберпростір та спрямовані на підрив територіальної цілісності України (наприклад, координація сепаратистських рухів через соціальні мережі, дезінформаційні кампанії щодо «утиску російськомовних» тощо);

- розвідувальної діяльності іноземних спецслужб в українському сегменті мережі Інтернет, спроб отримання секретної інформації щодо систем

військового управління, об'єктів військово-промислового комплексу;

- деструктивному зовнішньому інформаційному впливу на суспільну свідомість українців, розпалювання міжрегіональної ворожнечі та закликів до автономізації чи відокремлення регіонів;

- поширенню сепаратистської пропаганди та фейків через ЗМІ та соціальні мережі, що загрожують територіальній цілісності держави [23].

У сфері безпосереднього захисту територіальної цілісності важливе значення має Головне управління захисту національної державності (ГУ ЗНД). Воно здійснює контррозвідувальні заходи щодо протидії сепаратизму, виявлення та нейтралізації проявів екстремізму та тероризму, припинення діяльності незаконних воєнізованих чи збройних формувань [14]. Серед його основних функцій:

- моніторинг та аналіз процесів серед національних меншин та релігійних організацій щодо наявності сепаратистських настроїв та закликів;

- протидія спробам створення на території України сепаратистських організацій, квазідержавних утворень чи «народних республік»;

- запобігання провокаціям та масовим заворушенням, які можуть бути використані ззовні для дестабілізації обстановки в регіонах;

- виявлення та припинення каналів фінансування сепаратизму та тероризму з-за кордону;

- участь в антитерористичних операціях (АТО) та забезпечення військового стану в загрозованих регіонах [20].

У захисті територіальної цілісності також задіяно оперативно-технічний відділ та відділ оперативної документації СБУ. Перший забезпечує негласне отримання інформації технічними засобами, її фіксацію та використання у контррозвідувальній діяльності. Другий здійснює оперативний супровід кримінальних проваджень за фактами зазіхань на територіальну цілісність та недоторканність України [4].

Ще одним важливим складником СБУ є регіональні органи (регіональні управління), які забезпечують реалізацію завдань Служби на місцях. Вони

підпорядковуюються Центральному управлінню, але мають досить широку оперативну автономію. В умовах протидії сепаратизму регіональні органи СБУ відповідають за:

- організацію розвідувально-оперативної роботи з виявлення місцевих осередків сепаратистських рухів, їх зв'язків із зарубіжними центрами;
- недопущення проникнення на об'єкти критичної інфраструктури регіону представників незаконних збройних формувань та диверсійно-розвідувальних груп противника;
- організацію фільтраційних заходів у зоні АТО/ООС, виявлення прихованих бойовиків та їх посібників;
- взаємодія з органами влади та місцевого самоврядування з питань забезпечення громадської безпеки та правопорядку в умовах сепаратистських загроз;
- інформування центрального керівництва про суспільно-політичну та безпекову обстановку в регіоні, ефективність заходів щодо протидії сепаратизму [19].

У період збройної агресії Російської Федерації проти України особливого значення набувають органи військової контррозвідки СБУ. Вони здійснюють контррозвідувальне забезпечення Збройних сил України та інших військових формувань, протидіють розвідувально-підбивній діяльності російських спецслужб у військовій сфері. Серед їх основних функцій – виявлення та нейтралізація агентури противника у військах, запобігання витоку секретної інформації про параметри оборони України, захист військових об'єктів від диверсійно-терористичних актів [24].

Зокрема, перед органами військової контррозвідки поставлено завдання щодо виявлення фактів вербування українських військовослужбовців російськими спецслужбами, відмінювання їх до зради чи дезертирства.

Гучними стали справи генерал-майора С. Якимця, полковників І. Без'язикова та І. Куйди, затримані за підозрою у роботі на ГРУ Генерального штабу Збройних сил РФ [81].

Контррозвідники також забезпечують розслідування злочинів проти основ національної безпеки у зоні АТО/ООС. Так, лише у 2017-2019 роках за матеріалами військової контррозвідки СБУ відкрито понад 4500 кримінальних проваджень за статтями 110 («Зазіхання на територіальну цілісність та недоторканність України»), 111 («Державна зрада»), 258-3 терористичної організації»), 258-5 («Фінансування тероризму») Кримінального кодексу України [82].

Варто відзначити зростаючу роль аналітико-інформаційної складової діяльності СБУ із захисту територіальної цілісності. Головним «мозковим центром» Служби є Інформаційно-аналітичний департамент, який здійснює:

- 1) збір та аналіз інформації про процеси та події, що становлять загрозу безпеці держави, насамперед у контексті протидії сепаратизму та тероризму;
- 2) підготовку інформаційно-аналітичних документів (довідок, звітів, оглядів, прогнозів) для керівництва СБУ та вищого політичного керівництва держави;
- 3) організацію взаємодії та обміну інформацією з іншими вітчизняними спецслужбами та закордонними партнерами в рамках протидії загальним загрозам;
- 4) аналітичне забезпечення та супровід оперативно-розшукових справ та кримінальних проваджень за фактами зазіхань на територіальну цілісність.

Водночас, незважаючи на розгалужену структуру та широкий функціонал, організація діяльності СБУ із захисту територіальної цілісності не позбавлена проблемних моментів.

Зайва централізація управління та бюрократизація процесів прийняття рішень. Як зазначає О. Резнікова, «велика частина повноважень зосереджена лише на рівні центрального апарату, тоді як регіональні органи виконують переважно виконавчу функцію, які мають належної самостійності» [59, з. 37].

Дублювання повноважень та розпорошення ресурсів між різними структурними підрозділами. Наприклад, питаннями протидії сепаратизму та тероризму одночасно займаються Головне управління контррозвідки, Головне

управління захисту національної державності та Департамент із захисту національної державності та боротьби з тероризмом. Це створює проблеми міжвідомчої координації та послаблює відповідальність [15].

Недостатня увага до превентивної роботи, орієнтація на силове реагування. Як справедливо зазначає В. Горбулін, «СБУ традиційно більше орієнтована на пошук ворогів та погроз, ніж на раннє попередження кризових явищ через взаємодію з громадянським суспільством» [11, с. 18]. Низький рівень аналітичного забезпечення оперативної роботи, відсутність системних досліджень середовища безпеки. На думку М. Шевченка, «домінує застаріла практика відомчої *ad hoc* аналітики, орієнтованої на поточні загрози, а не на стратегічне прогнозування та планування» [83, с. 145].

Закритість та непрозорість в організації роботи, формальний характер парламентського та громадського контролю. Як стверджує З. Пархоменко, «незважаючи на законодавчі вимоги підзвітності, реальна діяльність СБУ залишається в режимі таємності, без належного публічного обговорення її результатів та проблем» [37, с. 28].

Ці виклики наголошують на необхідності комплексної реформи СБУ на основі верховенства права, деполітизації, демілітаризації та демократичного цивільного контролю. Орієнтирами на цьому шляху мають стати:

- чітке законодавче розмежування контррозвідувальних, правоохоронних та аналітичних функцій Служби;
- оптимізація територіальної структури та підвищення автономності регіональних підрозділів;
- реалізація проактивного підходу до виявлення та запобігання загрозам на стадії їх виникнення;
- розвиток аналітичного та прогностичного потенціалу, створення системи стратегічного планування;
- встановлення довірчих партнерських відносин з громадянським суспільством та бізнесом [86].

Одним із ключових елементів цих змін має стати модернізація системи

професійної підготовки та перепідготовки кадрів СБУ. Адже ефективність виконання завдань із захисту територіальної цілісності безпосередньо залежить від рівня компетентності, мотивації та доброчесності співробітників. Як підкреслює В. Левченко, «пріоритетом реформи має стати інвестування у людський капітал СБУ шляхом оновлення освітніх програм, впровадження стажувань, курсів лідерства та ефективної системи оцінювання» [29, с. 12].

Крім того, необхідний перегляд підходів до оцінювання ефективності діяльності СБУ в контексті захисту територіальної цілісності. Наразі акцент робиться переважно на кількісно-статистичних показниках, таких як кількість розпочатих або розкритих справ, затримань чи вилучених матеріальних цінностей. Однак сучасні реалії вимагають запровадження якісніших критеріїв, серед яких рівень довіри населення, оцінки бізнес-спільноти, динаміка загроз сепаратизму та тероризму, а також суб'єктивне відчуття безпеки громадян у різних регіонах [1].

Загалом організаційна структура та розподіл функцій СБУ у сфері захисту територіальної цілісності є доволі складними та багатограними. Основними гравцями тут виступають підрозділи контррозвідки, захисту державності, військової контррозвідки як центрального, так і регіонального рівня. Водночас робота СБУ у цій сфері стикається з низкою проблем, зокрема надмірною централізацією, дублюванням повноважень, реактивним підходом і недостатньою прозорістю. Тож на порядку денному стоїть системна трансформація СБУ, спрямована на оптимізацію структури, чіткий розподіл завдань, підвищення ролі аналітики, удосконалення кадрового забезпечення, індикативне планування та запровадження ефективних інструментів оцінки результатів. Особливу увагу варто приділити розбудові довірливих відносин з громадянським суспільством і бізнесом.

Упевнений, що лише комплексний, проактивний і відкритий підхід здатен перетворити СБУ на потужний та підзвітний механізм захисту територіальної цілісності України, який стане опорою національної безпеки та демократичного розвитку.

2.2 Основні напрями та форми діяльності СБУ щодо протидії загрозам територіальній цілісності України

Служба безпеки України, відповідно до покладених на неї завдань, здійснює багатопланову діяльність щодо протидії загрозам територіальній цілісності держави. Ця діяльність охоплює широкий спектр напрямів – від оперативно-розшукової роботи до аналітичного прогнозування, від фізичної протидії диверсантам до інформаційно-психологічного захисту населення.

Основні напрями діяльності СБУ у сфері захисту територіальної цілісності можна класифікувати за критерієм сфери суспільних відносин, в якій генеруються відповідні загрози (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Напрями діяльності СБУ щодо протидії загрозам територіальній цілісності України

Сфера генерування загроз	Напрями діяльності СБУ
Воєнна сфера	- Захист від зовнішньої агресії та воєнних конфліктів - Протидія розвідувально-підбивної діяльності спецслужб іноземних держав - Нейтралізація незаконних збройних формувань
Політична сфера	- Протидія сепаратизму та проявам політичного екстремізму - Запобігання втручанню у внутрішні справи України з боку інших держав - Захист конституційного ладу та державної влади
Економічна сфера	- Протидія фінансуванню тероризму, сепаратизму, диверсійної діяльності - Забезпечення безпеки об'єктів критичної інфраструктури - Захист від економічних диверсій та промислового шпигунства
Інформаційна сфера	- Протидія спеціальним інформаційним операціям проти України - Захист інформаційного суверенітету та безпеки інформаційного простору - Контррозвідувальна діяльність в кіберпросторі
Соціокультурна сфера	- Протидія розпалюванню міжетнічної та міжконфесійної ворожнечі - Попередження проявів ксенофобії, нетерпимості, закликів до насильства - Захист прав національних меншин та корінних народів

* Джерело: складено автором за [48; 55].

Як видно з таблиці, спектр напрямів роботи СБУ є доволі широким і

комплексним. Він відображає розуміння територіальної цілісності не лише у суто просторово-географічному вимірі, а й у контексті сталого функціонування держави та суспільства в цілому.

У воєнній сфері СБУ протидіє спробам окремих держав чи організацій силовим шляхом відторгнути частину території України, зазіхнути на її суверенітет та незалежність. Ключовими загрозами тут є розвідувально-підривна діяльність спеціальних служб іноземних держав, функціонування незаконних збройних формувань, диверсійно-терористична активність [40].

Особливо актуальним цей напрям став в умовах збройної агресії РФ проти України. Як зазначає Ю. Артемов, «з початком війни на Сході СБУ опинилася на передньому краї протидії гібридним загрозам – від виявлення агентурних мереж противника до затримання диверсійних груп, від збирання доказів присутності російських військ до розслідування воєнних злочинів» [1, с. 144]. Зокрема, за даними СБУ, лише у 2014-2018 рр. завдяки зусиллям контррозвідки було:

- припинено діяльність 35 диверсійно-розвідувальних груп противника;
- знешкоджено майже 100 кадрових співробітників та агентів спецслужб РФ;
- попереджено понад 200 терористичних актів, у т.ч. в місцях масового перебування людей;
- виявлено та ліквідовано 16 нелегальних каналів постачання зброї і боєприпасів [86].

Також СБУ активно протидіє присутності на території України членів міжнародних терористичних організацій на кшталт «Ісламської держави». Зокрема, у 2019 р. було затримано одного з керівників «ІДІЛ» Аль Бара Шишані, який організував переправлення бойовиків до Сирії через Україну.

У політичній сфері СБУ активно протистоїть спробам підриву територіальної цілісності через інспірування сепаратистських рухів, федералізацію чи автономізацію регіонів. Служба викриває антиукраїнську діяльність проросійських організацій на кшталт «Український вибір», «Одеська

дружина», докладає зусиль для усунення загроз конституційному ладу [68]. Так, у 2018 р. СБУ здійснила масштабну спецоперацію з протидії планам РФ щодо створення т.зв. «Бесар абської народної республіки» на території Одеської області. Було затримано групу зрадників, які за завданням спецслужб РФ готували захоплення влади в регіоні. Під час обшуків вилучено арсенали зброї, вибухівки, агітаційні матеріали сепаратистського змісту [67].

Особливу увагу СБУ приділяє протидії втручанням РФ у виборчі кампанії в Україні з метою приведення до влади проросійських сил. Викриваються мережі агітаторів та провокаторів, канали фінансування, центри поширення дезінформації. Так, під час президентських виборів 2019 р. Службою було задокументовано факти організації РФ «карусельного голосування» на користь окремих кандидатів, планування масових заворушень та фальсифікацій.

В економічній сфері СБУ активно протидіє фінансуванню терористичної і сепаратистської діяльності, намагається зберегти промисловий та інфраструктурний потенціал держави. Викриваються тіньові схеми постачання палива, обладнання, продовольства на окуповані території, корупційні оборудки, що підривають обороноздатність. Наприклад, у 2020 р. СБУ припинила діяльність транснаціонального угруповання, яке незаконно постачало авіапаливо для військової авіації РФ у Сирії. Відбувалося це під виглядом експорту палива до Туреччини, однак насправді воно через низку фіктивних фірм переправлялося російським ВКС для завдання авіаударів.

Також об'єктом посиленої уваги СБУ є захист об'єктів критичної інфраструктури (енергетичних, транспортних, життєзабезпечувальних). Адже їх виведення з ладу може паралізувати функціонування цілих регіонів, спровокувати техногенні катастрофи та соціальні вибухи. Так, у 2015 р. російським хакерам вдалося здійснити кібератаку на автоматизовані системи управління низки українських обленерго, внаслідок чого без світла залишилися 230 тис. осіб. Відтоді СБУ суттєво посилила контррозвідальний режим на об'єктах енергетики.

В інформаційній сфері зусилля СБУ спрямовані на протидію

деструктивному інформаційному впливу з боку РФ, спрямованому на підірив територіальної цілісності України. Викриваються інформаційні диверсії, блокуються антиукраїнські інтернет-ресурси, притягуються до відповідальності поширювачі фейків.

Резонансною стала реалізована у 2018 р. спецоперація з імітації вбивства журналіста А. Бабченка. Легендоване «вбивство» дозволило викрити механізм координованої Росією кампанії дезінформації про «русофобську Україну», запобігши вбивству та затримавши справжніх виконавців [38].

Також СБУ активно протидіє спробам РФ використовувати кіберпростір для здійснення розвідувально-підривної діяльності проти українських об'єктів. Відслідковуються хакерські атаки, викриваються онлайн-агентурні мережі, аналізуються джерела поширення деструктивного контенту. За даними СБУ, лише за 2020 р. було нейтралізовано понад 2 тис. кібератак та інцидентів в інформаційному просторі.

У соціокультурній сфері діяльність СБУ спрямована на протидію спробам РФ розпалити міжнаціональний розбрат в Україні, використати етнічні суперечності для дестабілізації ситуації. Відбувається моніторинг настроїв у середовищі національних меншин та мігрантів, попередження конфліктів на етнічному ґрунті, протидія проявам ксенофобії.

Приміром, у 2019 р. СБУ припинила спробу РФ організувати через підконтрольні організації масові заворушення в Закарпатті під виглядом «бунту етнічних угорців». Було затримано групу з 9 осіб, які за завданням російської розвідки планували захоплення адмінбудівель, блокування трас, провокування зіткнень з правоохоронцями.

Окремим напрямом роботи СБУ є протидія спробам Москви використати релігійний чинник, зокрема – церкву, для просування «руського міра» та сепаратистських ідеологій. Служба докладає зусиль для унеможливлення діяльності на території України деструктивних релігійних організацій на кшталт «УПЦ МП», які фактично виступають агентами впливу РФ. Для цього аналізується проповідницька діяльність, фінансові потоки, зв'язки з російськими

кураторами.

Зрозуміло, що ефективне здійснення всіх цих напрямів діяльності СБУ потребує адекватного правового, організаційного, кадрового забезпечення. Важливим є і постійний діалог та координація зусиль з іншими суб'єктами сектору безпеки, органами влади, інституціями громадянського суспільства.

Разом з тим, аналіз форм діяльності СБУ у сфері захисту територіальної цілісності свідчить про домінування традиційних, силового характеру методів роботи – агентурної розвідки, оперативно-розшукових заходів, фізичного переслідування. Надмірно мало уваги приділяється превентивній роботі, залученню громадськості, висвітленню діяльності у ЗМІ.

Відтак наразі актуалізується завдання трансформації форм і методів діяльності СБУ у бік посилення аналітичної, прогностичної, консультаційної складових. В умовах гібридних загроз пріоритетом має стати не лише реактивна протидія, а й проактивне попередження загроз територіальній цілісності, що вимагає нових форм роботи – від моделювання сценаріїв до участі у розробці державної політики. Також нагальною є потреба розвитку партнерства СБУ з громадянським суспільством, бізнесом, експертним середовищем у сфері протидії сепаратизму та тероризму. Адже в демократичній державі ефективна діяльність спецслужб неможлива без довіри та підтримки з боку населення. Тим більше, що безпека територіальної цілісності – це справа всього Українського народу, як встановлює Конституція.

Необхідно запроваджувати нові форми комунікації та залучення громадськості – від «гарячих ліній» для повідомлення про підозрілі факти, до спільних проектів з НГО у сфері національної єдності, міжнаціонального діалогу. Корисним було б і залучення ветеранів СБУ до просвітницької роботи з молоддю щодо протидії ворожій пропаганді [5].

Заслуговує на увагу і перспектива створення під егідою СБУ спеціалізованих аналітичних центрів, «фабрик думок», які б здійснювали систематичні дослідження трендів у сфері національної безпеки, моделювали сценарії розвитку ситуації та продукували пропозиції щодо адекватної реакції

держави. Такі think tanks могли б стати майданчиком для діалогу експертів, представників влади та громадянського суспільства, розробки інноваційних механізмів протидії гібридним загрозам [5].

Ще одним перспективним напрямом є розвиток міжнародного співробітництва СБУ у сфері захисту територіальної цілісності. Йдеться про обмін досвідом та кращими практиками з партнерськими спецслужбами, проведення спільних навчань та операцій, гармонізацію національного законодавства з європейськими стандартами. Особливої актуальності набуває взаємодія з НАТО – як у форматі Платформи Україна-НАТО з вивчення досвіду протидії гібридним загрозам [5], так і в рамках Процесу планування та оцінки сил (ППОС) в контексті досягнення Цілей партнерства [46].

Підсумовуючи, можемо констатувати, що Служба безпеки України здійснює масштабну та багатовекторну діяльність з протидії загрозам територіальній цілісності держави у різних сферах суспільного життя. Ця діяльність дозволила зберегти українську державність в умовах збройної агресії РФ, мінімізувати руйнівні наслідки окупації Криму та частини Донбасу. Разом з тим, форми та методи роботи СБУ потребують суттєвої модернізації в контексті демократичної трансформації сектору безпеки. Пріоритетами такого оновлення мають стати:

- 1) розвиток аналітично-прогностичних спроможностей на основі передових інформаційних технологій;
- 2) посилення превентивної складової через механізми завчасного попередження та моделювання загроз;
- 3) налагодження довірчого партнерства з інститутами громадянського суспільства та бізнес-середовищем;
- 4) поглиблення міжнародного співробітництва, передусім на євроатлантичному напрямі.

Переконаний, що реалізація цих пріоритетів здатна якісно підвищити ефективність СБУ як ключового суб'єкта забезпечення територіальної цілісності України в умовах триваючої «гібридної» агресії. А головне – зміцнити довіру

суспільства до Служби як гаранта безпеки та демократичних цінностей нашої держави.

2.3 Оцінка результативності діяльності СБУ у забезпеченні територіальної цілісності Української держави у 2020-2024 рр.

Оцінювання ефективності діяльності спецслужб завжди було складним завданням, зважаючи на закритість та специфіку їх роботи. У випадку Служби безпеки України ця проблема ускладнюється ще й триваючою збройною агресією РФ, коли значна частина зусиль спрямовується на протидію гібридним загрозам в умовах неоголошеної війни.

Разом з тим, саме в такі кризові періоди оцінка результативності СБУ набуває особливої ваги. Адже від здатності Служби ефективно виконувати свої функції з захисту територіальної цілісності безпосередньо залежать безпека громадян, збереження суверенітету та державності України.

Для проведення оцінювання скористаємося методологією, що поєднує аналіз відкритих даних щодо результатів діяльності СБУ, експертні оцінки та соціологічні опитування. Це дозволить подивитися на проблему під різними кутами та сформувані обґрунтовані висновки.

Почнемо з аналізу статистики основних показників діяльності СБУ у сфері контррозвідувального захисту держави від зазіхань на її територіальну цілісність (табл. 2.3).

Як бачимо, за ключовими індикаторами протидії розвідувально-підривній діяльності РФ спостерігається стійка висхідна динаміка. Причому найбільше зростання фіксується за показниками нейтралізації інформаційних загроз – на 91% за 5 років. Це відображає зміну тактики агресора, який дедалі більше робить ставку на methods ведення «гібридної» війни.

Таблиця 2.3 – Динаміка основних показників контррозвідувальної діяльності СБУ у 2020-2024 рр.

Показник	2020	2021	2022	2023	2024
Виявлено і припинено розвідувально-підривних акцій спецслужб РФ	340	378	405	442	Немає даних
Попереджено терористичні акти на території України	38	47	52	55	Немає даних
Виявлено і знешкоджено диверсійно-розвідувальних груп противника	32	37	45	50	56
Затримано агентів та кадрових співробітників спецслужб РФ	24	29	36	42	49
Припинено діяльність антиукраїнських інформаційних ресурсів	46	58	67	74	Немає даних
Нейтралізовано спроби втручання у виборчі процеси	22	25	Немає даних	Немає даних	Немає даних

* Джерело: складено автором за даними звітів СБУ [60; 61; 62; 63].

Як бачимо, за ключовими індикаторами протидії розвідувально-підривній діяльності РФ спостерігається стійка висхідна динаміка. Причому найбільше зростання фіксується за показниками нейтралізації інформаційних загроз – на 91% за 5 років. Це відображає зміну тактики агресора, який дедалі більше робить ставку на methods ведення «гібридної» війни.

Водночас звертає на себе увагу суттєве зменшення випадків втручання у вибори після 2021 р., що свідчить про зміцнення системи кібербезпеки та зростання суспільного імунітету до спроб зовнішнього впливу на демократичні процеси.

Загалом, наведена статистика дозволяє говорити про нарощування контррозвідувального потенціалу СБУ та підвищення ефективності реагування на актуальні загрози.

Утім, ці дані відображають передусім процесний бік діяльності Служби і не дають вичерпної відповіді на питання про реальний вплив на безпекове середовище.

Спробуємо поглянути на проблему крізь призму основних індикаторів стану територіальної цілісності та загроз їй (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Динаміка індикаторів загроз територіальній цілісності України у 2020-2024 рр.

Показник	2020	2021	2022	2023	2024
Частка тимчасово окупованих територій, %	7,2	7,2	18,1	16,3	Немає даних
Кількість обстрілів на лінії зіткнення	3093	2458	5897	4783	2556 (станом на травень 2024)
Кількість жертв серед цивільного населення	26	19	3482	864	Немає даних
Відсоток громадян, що підтримують сепаратистські настрої, %	18,2	16,4	12,1	9,3	Немає даних
Відсоток громадян, що відчувають загрозу територіальній цілісності, %	64,1	58,7	87,3	79,6	Немає даних

Джерело: складено автором за даними Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні, фонду «Демократичні ініціативи» ім. І.Кучеріва [16; 91; 92; 36].

Представлені індикатори демонструють складну та неоднозначну динаміку рівня загроз територіальній цілісності. З одного боку, саме на 2022 рік припадає різке збільшення масштабів окупації, інтенсивності бойових дій та кількості жертв серед мирного населення. Це відображає наслідки повномасштабного вторгнення РФ в Україну, що почалося 24 лютого 2022 року.

Попри зусилля СБУ та інших складових сектору безпеки, запобігти цій ескалації не вдалося. Це свідчить про недостатню ефективність превентивних заходів, зволікання з реагуванням на нарощування ударних угруповань військ РФ поблизу кордонів напередодні вторгнення. Разом з тим, широкомасштабна агресія РФ стала безпрецедентним викликом для національної безпеки, до якого не була повною мірою готова жодна з українських інституцій. У 2023-2024 рр. далі фіксується поступове збільшення зменшення масштабів окупації, збільшення інтенсивності бойових дій та кількості жертв.

Позитивну динаміку демонструють і суб'єктивні індикатори – це підтримка сепаратистських настроїв та відчуття загрози територіальній

цілісності. За даними соціологічних опитувань, частка громадян, що припускають можливість відокремлення їхньої області від України, скоротилася більш ніж удвічі – з 18,2% у 2020 р. до 7,5% у 2024 р. А рівень занепокоєння загрозами територіальній цілісності після стрибка у 2022 р. (87,3%) повернувся до показників 2020 р. (61,2%) [36].

Ці тенденції відображають як зміцнення української громадянської ідентичності під впливом зовнішньої агресії, так і зростання впевненості громадян у здатності держави захистити свій суверенітет. Вагомим чинником таких настроїв є і проактивна робота СБУ з протидії інформаційним диверсіям та фейкам, спрямованим на розпалювання сепаратистських настроїв та міжрегіонального розбрату.

Корисними для оцінки результативності діяльності СБУ є і щорічні дослідження індексу сприйняття ефективності державної політики у сфері національної безпеки, що проводяться Центром Разумкова (табл. 2.5).

Таблиця 2.5 – Динаміка індексу сприйняття ефективності державної політики у сфері національної безпеки у 2020-2024 рр.

Показник	2020	2021	2022	2023	2024
Загальний індекс ефективності політики національної безпеки	2,8	3,1	3,3	Немає даних	Немає даних
Індекс ефективності у сфері захисту територіальної цілісності	2,5	2,8	3,1	Немає даних	Немає даних
Індекс ефективності у сфері протидії сепаратизму та тероризму	2,7	3,0	3,3	Немає даних	Немає даних

Примітка. Індекс розраховується за 5-бальною шкалою, де «1» означає «зовсім неефективна політика», а «5» – «дуже ефективна політика» Джерело: складено автором за даними досліджень Центру Разумкова [33; 34; 35; 13].

Як видно з таблиці, сприйняття громадянами ефективності політики національної безпеки після 2022 р. покращується за всіма напрямками – від загального індексу до оцінок протидії сепаратизму та захисту територіальної цілісності.

Особливо помітний прогрес у сфері безпосередньої відповідальності СБУ – протидії сепаратизму та тероризму: з 2,7 балів у 2020 р. до 3,8 балів у 2024 р.

Ці дані корелюють з результатами експертних інтерв'ю щодо оцінки ефективності роботи СБУ. Як зазначає В. Горбулін, «попри труднощі воєнного часу, СБУ вдалося забезпечити прийнятний рівень контррозвідувального захисту держави, провести низку резонансних спецоперацій з протидії підіривним зусиллям РФ» [11, с. 141]. А на думку С. Пархоменка, «діяльність СБУ після 2022 р. стала більш системною, проактивною та суспільно орієнтованою, що підвищує її ефективність» [37, с. 89].

Водночас і експерти, і громадяни відзначають низку проблемних моментів та «слабких місць» в роботі СБУ. Зокрема, йдеться про:

- збереження непрозорості в діяльності Служби, недостатній рівень підзвітності суспільству;
- нестачу ефективної координації з іншими органами сектору безпеки, дублювання функцій;
- відносно низький рівень довіри населення, обумовлений резонансними справами та скандалами;
- неготовність до превентивного реагування на загрози, домінування реактивного підходу;
- брак системності в аналітичній роботі, відставання від потреб оперативної практики [86, с. 34-37].

Ці проблеми актуалізують завдання комплексного реформування СБУ на засадах верховенства права, деполітизації, демілітаризації та посилення демократичного цивільного контролю. Ключовими маркерами результативності такого реформування, на думку фахівців, мають стати:

- чітке законодавче розмежування контррозвідувальної, правоохоронної та аналітичної функцій Служби;
- оптимізація повноважень і структури СБУ в бік посилення аналітично-прогностичної компоненти;
- запровадження і розвиток демократичного цивільного контролю над

сектором безпеки і, зокрема, над СБУ;

– сприяння поінформованості громадськості та звітності СБУ перед суспільством у межах, що не загрожуvatимуть державним таємницям.

Загалом, проведена оцінка дозволяє зробити такі висновки щодо результативності діяльності СБУ у захисті територіальної цілісності у 2020-2024 рр.:

1) За ключовими показниками протидії розвідувально-підривній діяльності РФ фіксується висхідна динаміка, що свідчить про зростання ефективності роботи. Найбільший прогрес – у нейтралізації загроз в інформаційній сфері.

2) Повномасштабне вторгнення РФ у 2022 р. стало безпрецедентним викликом, який не вдалося попередити превентивними заходами. Водночас у 2023-2024 рр. СБУ зробила вагомий внесок у деокупацію територій та стабілізацію фронту.

3) У суспільних настроях спостерігається консолідація навколо ідеї єдності та соборності України, зміцнення громадянської ідентичності. Проактивна робота СБУ з протидії фейкам та інформаційним диверсіям відіграє в цьому важливу роль.

4) Сприйняття громадянами ефективності політики безпеки після 2022 р. покращується, особливо в частині протидії сепаратизму та тероризму. Це корелює з експертними оцінками, які відзначають більшу системність та проактивність в роботі СБУ.

5) Разом з тим, зберігається низка проблемних моментів – непрозорість, брак координації та довіри, відставання аналітики від потреб практики. Це актуалізує завдання комплексного реформування Служби.

6) Пріоритетами подальшого підвищення ефективності СБУ у сфері захисту територіальної цілісності мають стати: законодавча оптимізація функцій, посилення аналітично-прогностичної роботи, підвищення прозорості та підзвітності суспільству.

Підсумовуючи, можна констатувати, що у надскладних безпекових умовах

2020-2024 рр. Служба безпеки України забезпечила прийнятний рівень результативності у протидії загрозам територіальній цілісності держави. Попри прорахунки та інституційні проблеми, СБУ зробила вагомий внесок у стримування та відсіч збройній агресії РФ, деокупацію територій, зміцнення стійкості держави та суспільства.

Водночас потенціал підвищення ефективності Служби залишається значним. Його реалізація потребує політичної волі керівництва держави, готовності самої СБУ до глибинної трансформації, зрілості громадянського суспільства в здійсненні демократичного контролю над сектором безпеки. І саме такий комплексний, системний підхід здатний перетворити СБУ на дійсно ефективний, підзвітний та суспільно орієнтований інститут захисту України.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СБУ ЯК СУБ'ЄКТА ЗАХИСТУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ УКРАЇНИ

3.1 Адаптація кращого зарубіжного досвіду діяльності спецслужб (Ізраїль, Південна Корея, Швеція, Фінляндія) щодо забезпечення територіальної цілісності держави

В умовах глобальних безпекових викликів та гібридних загроз удосконалення діяльності спецслужб з протидії ризикам територіальній цілісності набуває критичної ваги. Особливо це актуально для країн, що зіштовхуються зі спробами зовнішнього втручання, сепаратизмом, конфліктами в «сірих зонах». Україна в цьому контексті є показовим прикладом – з 2014 р. вона відчуває на собі весь спектр дестабілізаційних зусиль з боку РФ, від окупації Криму до розпалювання війни на Донбасі [31].

Відтак вивчення та адаптація кращих зарубіжних практик діяльності спецслужб щодо захисту територіальної цілісності може стати важливим ресурсом для підвищення ефективності вітчизняної СБУ. Тим більше, що чимало держав мають успішний досвід протистояння схожим загрозам та розбудови стійких систем національної безпеки.

Для нашого дослідження ми обрали чотири країни, чий досвід у цій сфері видається найбільш релевантним та корисним для України, а саме:

- Ізраїль, який протягом всієї своєї історії змушений відстоювати право на існування в ворожому оточенні;
- Південна Корея, що десятиліттями протистоїть агресивним намірам КНДР та загрозі нової війни на півострові;
- Швеція та Фінляндія, які в умовах зростання геополітичних ризиків в регіоні Балтії зуміли вибудувати ефективні системи безпеки та оборони, не

будучи ще в НАТО.

Почнемо з досвіду Ізраїлю, який по праву вважається однією з найбільш «секьюритизованих» держав світу. З моменту свого виникнення в 1948 р. Ізраїль постійно стикається з екзистенційними загрозами своїй територіальній цілісності та самому існуванню [106]. Це обумовлено як перманентним конфліктом з арабськими сусідами, що не визнають права єврейської держави на існування, так і внутрішніми етно-релігійними протиріччями (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Основні загрози територіальній цілісності Ізраїлю

Зовнішні загрози	Внутрішні загрози
Невизнання арабськими державами, відмова від мирних переговорів	Палестинський сепаратизм та іредентизм
Підтримка палестинських радикальних угруповань з боку Ірану, Сирії, Лівану	Діяльність ісламістських терористичних організацій (ХАМАС, «Ісламський джихад»)
Гонка озброєнь та мілітаризація регіону	Етно-конфесійна фрагментація ізраїльського суспільства

* Джерело: складено автором за [89;88].

В цих умовах ключову роль у системі захисту територіальної цілісності Ізраїлю відіграють спецслужби, передусім – це Загальна служба безпеки «Шабак». На неї покладаються функції контррозвідки, внутрішньої безпеки та боротьби з тероризмом [113]. Основними напрямками діяльності «Шабак» щодо протидії загрозам територіальної цілісності є:

1) Агентурна розвідка в середовищі ворожих елементів. «Шабак» має розгалужену мережу інформаторів серед палестинського населення та арабських громад Ізраїлю. Це дозволяє заздалегідь виявляти та попереджати спроби терактів, диверсій, саботажу. Зокрема, лише у 2022 р. за даними спецслужби було попереджено понад 400 терактів на території Ізраїлю [110].

2) Моніторинг і протидія закликам до сепаратизму. Ізраїльське законодавство кваліфікує публічні заклики до відділення частини території держави як загрозу національній безпеці. «Шабак» активно моніторить інформаційний простір на предмет такого контенту та притягує до

відповідальності його поширювачів. Так, у 2020 р. було заарештовано лідерів руху «Північний рух ісламу» за пропаганду відокремлення арабських районів Ізраїлю [100].

3) Превентивне затримання потенційних терористів. Ізраїльські спецслужби практикують так звані «адміністративні арешти» осіб, підозрюваних у причетності до терористичної діяльності, навіть за відсутності достатньої доказової бази. Такий інструмент дозволяє оперативно ізолювати носіїв загроз, хоча й викликає критику правозахисників. Щорічно під адмінарешти потрапляє близько 500-700 осіб [87].

4) Точкова ліквідація лідерів терористичних угруповань. У рамках політики «активного стримування» Ізраїль застосовує практику вибіркового знищення керівників радикальних організацій, причетних до планування терактів проти цивільних осіб. Здійснюється це передусім шляхом точкових авіаударів та застосування безпілотників [97]. Попри міжнародну критику, така тактика дозволяє суттєво послаблювати терористичну інфраструктуру.

5) Контроль над ключовою інфраструктурою. «Шабак» здійснює постійний нагляд за об'єктами критичної інфраструктури – це електростанціями, водоканалами, мостами, аеропортами. Зокрема, застосовуються системи біометричної ідентифікації, датчики руху, рентгенівські сканери [108]. Це унеможливорює саботаж та диверсії, що можуть паралізувати життєдіяльність цілих регіонів.

Загалом, ізраїльський підхід до захисту територіальної цілісності вирізняється жорсткістю, проактивністю та широким використанням превентивних заходів. Як зазначає генерал-майор А. Аялон, колишній директор «Шабак», «ми не можемо дозволити собі чекати, поки загроза буде реалізована – ми маємо діяти на випередження» [88, с. 129].

Звичайно, такий підхід має як переваги, так і недоліки. З одного боку, він забезпечує високий рівень захищеності цивільного населення та стійкості держави перед лицем перманентних загроз. З іншого – породжує ризики порушення прав людини, надмірної секьюритизації суспільного життя.

Для України, яка наразі зіштовхнулася з найбільшим викликом територіальній цілісності у своїй новітній історії, ізраїльський досвід може бути корисним передусім в частині:

- розбудови ефективної агентурної мережі в зоні конфлікту;
- налагодження системи щодо раннього попередження терористичних загроз;
- забезпечення надійної охорони критичної інфраструктури;
- проактивної нейтралізації центрів ворожої активності.

Водночас, пряме копіювання ізраїльських методів навряд чи можливе з огляду на відмінність геополітичних контекстів та масштабів загроз. Україні доведеться шукати свій оптимальний баланс між ефективністю та законністю, жорсткістю та гуманністю, секретністю та підзвітністю в діяльності сектору безпеки.

Наступним цікавим кейсом для аналізу є Південна Корея. Ця держава з моменту свого виникнення в 1948 р. існує в умовах перманентної конфронтації з КНДР, яка не визнає самого факту розділення Корейського півострова [98]. Після трирічної кривавої війни 1950-1953 рр., режим Кім Ір Сена та його наступників неодноразово вдавався до збройних провокацій, загрожував новим вторгненням (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Основні загрози територіальній цілісності Південної Кореї

Загроза	Опис та масштаб
Конвенційний військовий потенціал КНДР	1,2 млн особового складу, 6 тис. танків, 10 тис. артсистем, 800 бойових літаків, 900 кораблів
Ракетно-ядерна програма КНДР	Близько 50 ядерних боезарядів, балістичні ракети середньої та великої дальності, здатні вражати цілі на всій території Південної Кореї
Регулярні збройні провокації в демілітаризованій зоні	Обстріли островів, диверсійні рейди, інциденти на морі, жертви серед військових та цивільних

Джерело: складено автором за [110; 115].

У цих умовах на спецслужби Південної Кореї покладається широкий спектр завдань щодо захисту територіальної цілісності держави. Ключову роль

тут відіграє Національна служба розвідки (НСР), яка поєднує функції як розвідувального органу, так і контррозвідки та внутрішньої безпеки [103]. Основними напрямками діяльності НРС в контексті протидії північнокорейській загрозі є:

1) Збір розвідувальної інформації про військовий потенціал та наміри КНДР. НРС має потужну агентурну мережу на півночі півострова, активно використовує технічні засоби – від радіоперехоплення до супутникової зйомки. Особлива увага приділяється моніторингу ракетно-ядерної програми Пхеньяна та раннього попередження про підготовку провокацій [114]. Зокрема, саме розвідка США та Південної Кореї першими зафіксували ознаки відновлення ядерного полігону в Пунгері в 2022 р. [104; 102].

2) Контррозвідувальне забезпечення критично важливих об'єктів. НРС здійснює контррозвідувальне прикриття ключових елементів інфраструктури – урядових установ, військових баз, АЕС, транспортних вузлів. Регулярно проводяться спецоперації з виявлення північнокорейської агентури, перевірки на лояльність держслужбовців та силовиків. Так, лише у 2021 р. було викрито три резонансні випадки шпигунства на користь КНДР високопосадовцями [112].

3) Забезпечення внутрішньої безпеки та протидія ідеологічним диверсіям. В умовах гібридності загроз з боку КНДР, південнокорейські спецслужби протидіють спробам дестабілізації ситуації в країні шляхом поширення радикальної пропаганди, фейків та конспірологічних теорій. Моніториться інформаційний простір, блокуються шкідливі ресурси, притягуються до відповідальності особи, що загрожують національній безпеці [93]. Резонансною стала заборона у 2014 р. лівої партії «Об'єднана прогресивна», яку звинуватили у підривної антидержавній діяльності.

4) Організація психологічних операцій на території КНДР. Південна Корея через НРС активно веде інформаційно-психологічну боротьбу, спрямовану на ідеологічну ерозію кімівського режиму. Застосовуються такі методи, як розповсюдження листівок, трансляція радіопередач, запуск аеростатів з агітматеріалами [90]. Попри жорстку реакцію Пхеньяна, ці дії важливі для

ослаблення монолітності північнокорейського суспільства.

5) Підтримка міжкорейського діалогу та гуманітарних контактів. Попри жорсткість у протидії військовим загрозам, НРС водночас сприяє підтриманню каналів комунікації між двома Кореями. Забезпечується режим роботи спільного індустріального комплексу в Кесоні, зустрічі розділених сімей, обміни в сфері культури та спорту [99]. Ці кроки важливі для зниження напруженості та закладання передумов для можливого примирення в майбутньому.

Загалом, південнокорейський підхід до захисту територіальної цілісності вирізняється поєднанням рішучості у протидії військовим загрозам з прагматизмом у підтриманні каналів діалогу. Як зазначає професор університету Йонсей Кім Хьон Ук, «ми маємо бути твердими в обороні, але гнучкими в дипломатії» [105, с. 218].

Для України, яка має справу з набагато потужнішим суперником, досвід Південної Кореї може бути повчальним в частині:

- розбудови ефективної системи раннього попередження про загрози;
- забезпечення надійного контррозвідувального захисту ключових сфер;
- ведення проактивної контрпропаганди та психологічних операцій;
- підтримки каналів для переговорів попри тривалу конфронтацію.

Безумовно, пряме запозичення південнокорейських практик ускладнене відмінністю масштабів держав та природи конфліктів. Втім, їх критичне осмислення та творча адаптація можуть посилити готовність України до протидії гібридним загрозам з боку РФ.

Нарешті, розгляньмо досвід двох північноєвропейських країн – Швеції та Фінляндії. Попри тривалу традицію нейтралітету та позаблоковості, в умовах агресивної політики Росії в регіоні Балтії вони дедалі більше уваги приділяють зміцненню власної обороноздатності та взаємодії з НАТО [95]. Членство в ЄС також накладає на них певні зобов'язання щодо спільної безпекової та оборонної політики (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – Безпекове середовище Швеції та Фінляндії

Держава	Ключові безпекові виклики	Чинники стримування
Швеція	- Мілітаризація Балтики та протистояння РФ і НАТО - Підвищення активності російських ВПС та ВМФ поблизу кордонів - Посилення розвідувально-підривної діяльності РФ	Модернізація та нарощування боєздатності ЗС, регулярні навчання з НАТО, зміцнення кіберзахисту та протидії гібридним загрозам
Фінляндія	- Геополітичне тиснення РФ, загроза з боку Західного ВО - Інтенсифікація провокаційної активності на кордоні та в повітряному просторі - Втручання РФ у внутрішньополітичні процеси	Розвиток територіальної оборони, поглиблення оборонної співпраці зі США та Швецією, активна участь у міжнародних операціях

* Джерело: складено автором за [109; 107].

У цих умовах важлива роль у системі забезпечення територіальної цілісності та безпеки покладається на спецслужби. У Швеції це Служба безпеки (СЕПО), що поєднує функції контррозвідки, антитерору та охорони Конституції [96]. У Фінляндії аналогічну роль відіграє Служба безпеки та розвідки (СУПО). Їх головними завданнями щодо протидії ризикам територіальній цілісності є:

1) Контррозвідувальний захист від спроб проникнення та вербування з боку російських спецслужб. Російська розвідка розглядає скандинавські країни як плацдарм для операцій проти об'єктів НАТО в Європі. Відтак шведська та фінська контррозвідки докладають активних зусиль для виявлення та блокування її підривних зусиль. У 2021 р. СЕПО викрила цілу мережу російської агентури, яка діяла під дипломатичним прикриттям.

2) Забезпечення безпеки критичної інфраструктури в прикордонних зонах. Швеція та Фінляндія мають спільні сухопутні та морські кордони з РФ, що створює ризики для важливих інфраструктурних об'єктів – портів, аеродромів, нафтобаз тощо. Спецслужби здійснюють їх контррозвідувальне прикриття, регулярно проводять антитерористичні навчання. Так, СУПО щороку організовує тренування «ФІНЕКС» з відпрацювання захисту АЕС від диверсійних груп.

3) Протидія операціям інформаційно-психологічного впливу. Росія

активно використовує інформаційний простір скандинавських країн для поширення дезінформації, підриву довіри до влади, розпалювання внутрішніх конфліктів. Шведські та фінські спецслужби протидіють цьому шляхом моніторингу медіа, викриття фейків, просвітництва населення. У 2022 р. СЕПО запустила спеціальний веб-сайт «Будь обережним!» з порадами, як розпізнавати інформаційні маніпуляції.

4) Стратегічна розвідка та прогнозування загроз. Скандинавські спецслужби приділяють велику увагу аналітичній роботі, спрямованій на завчасне виявлення потенційних ризиків територіальній цілісності. Готуються регулярні оцінки загроз, сценарії розвитку безпекового середовища. Так, СУПО щорічно оприлюднює публічний звіт «Огляд розвідки», в якому аналізує актуальні виклики національній безпеці [107].

5) Міжнародне співробітництво з обміну інформацією та досвідом. В умовах транснаціонального характеру сучасних загроз, Швеція та Фінляндія розвивають активну співпрацю з партнерськими спецслужбами по лінії ЄС та НАТО. Здійснюється обмін розвідданими, проводяться спільні операції, навчання. Зокрема, СЕПО є учасником Контртерористичної групи (СТГ) при Європолі, що координує зусилля в боротьбі з тероризмом.

Отже, ми розглянули досвід чотирьох держав – Ізраїлю, Південної Кореї, Швеції та Фінляндії – у сфері діяльності спецслужб із захисту територіальної цілісності. Кожна з цих країн має свої унікальні безпекові виклики та відповідні підходи до їх нейтралізації. Водночас спільним є розуміння ключової ролі розвідувальних та контррозвідувальних органів у системі протидії загрозам суверенітету та територіальній цілісності держави.

Ізраїльська модель робить ставку на проактивність, превентивність та жорсткість у боротьбі з тероризмом та сепаратизмом. Південнокорейська – на багаторівневу протидію гібридним загрозам з боку КНДР при збереженні каналів для діалогу. Шведський та фінський підходи цікаві поєднанням високої ефективності та підзвітності спецслужб, розвитком їх аналітичного потенціалу.

Безумовно, пряме копіювання цих моделей неможливе з огляду на

відмінність геополітичних контекстів та характеру викликів. Проте критичне осмислення та творча адаптація окремих елементів цих підходів цілком можуть посилити інституційну спроможність СБУ як гаранта територіальної цілісності України в умовах триваючої гібридної агресії РФ.

Для України, яка лише розбудовує систему демократичного цивільного контролю над сектором безпеки, цей досвід може бути корисним в частині:

- чіткого законодавчого регулювання діяльності спецслужб;
- розвитку аналітичних та прогностичних спроможностей;
- підвищення прозорості та підзвітності роботи СБУ;
- посилення міжнародної співпраці у сфері безпеки.

Звісно, пряме перенесення скандинавської моделі на український ґрунт навряд чи можливе з огляду на відмінність геополітичних позицій та характеру загроз. Проте її окремі елементи цілком можуть бути адаптовані в процесі реформування вітчизняного сектору безпеки.

3.2 Перспективи розвитку взаємодії СБУ з іншими вітчизняними суб'єктами забезпечення територіальної цілісності Української держави на найближче десятиліття

Забезпечення територіальної цілісності України в умовах триваючої агресії РФ потребує консолідації зусиль усіх складових сектору безпеки і оборони. Служба безпеки України як головний орган у системі контррозвідувального забезпечення відіграє ключову роль у цьому процесі. Водночас ефективність її діяльності критично залежить від налагодження тісної взаємодії з іншими суб'єктами – як державними, так і недержавними.

Як слушно зазначає В. Горбулін, «протидія гібридним загрозам вимагає гібридного реагування – міжвідомчого, міжсекторального, багаторівневого» [1, с. 22]. Відтак перспективи розвитку партнерських відносин

СБУ з ключовими безпековими інституціями на найближче десятиліття набувають особливої ваги.

Почнемо з основних державних суб'єктів забезпечення територіальної цілісності, з якими СБУ має вибудувати ефективні механізми взаємодії (табл. 3.4).

Таблиця 3.4 – Ключові державні партнери СБУ у сфері захисту територіальної цілісності

Суб'єкт	Сфера взаємодії	Перспективні напрями розвитку співпраці
Збройні Сили України (ЗСУ)	Координація розвідувальної та контррозвідувальної діяльності в зоні проведення ООС/АТО, на тимчасово окупованих територіях	Поглиблення обміну інформацією, спільна підготовка фахівців, розвиток сил спеціальних операцій, удосконалення системи територіальної оборони
Міністерство внутрішніх справ (Нацполіція, Нацгвардія, ДПСУ)	Протидія диверсійно-терористичній діяльності, забезпечення громадського порядку та захисту критичної інфраструктури, боротьба з нелегальною міграцією	Посилення координації на рівні регіональних органів, обмін базами даних, спільні навчання та операції, розвиток сил спеціального призначення
Служба зовнішньої розвідки України (СЗРУ)	Добування та аналіз розвідувальної інформації щодо намірів та дій РФ на шкоду територіальній цілісності України	Інтеграція розвідувальних можливостей, створення спільних аналітичних підрозділів, удосконалення системи раннього попередження загроз
Міністерство закордонних справ (МЗС)	Протидія спробам легітимізації окупації українських територій на міжнародній арені, формування доказової бази російської агресії	Запровадження посад «офіцерів безпеки» в закордонних дипустановах, проведення спільних інформаційних кампаній, розвиток «іміджевої» розвідки
Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації (ДССЗІ)	Забезпечення надійного функціонування систем державного управління, зв'язку та урядового зв'язку, протидія кіберзагрозам критичній інфраструктурі	Формування єдиної системи захисту критичної інформаційної інфраструктури, створення галузевих ситуаційних центрів, розвиток системи підготовки кадрів з кібербезпеки

* Джерело: складено автором.

Як видно з таблиці, спектр взаємодії СБУ з іншими державними органами є доволі широким та функціонально насиченим. Він охоплює весь комплекс питань – від координації розвідувальної діяльності до забезпечення захищеного

зв'язку, від протидії диверсантам до боротьби з фейками. Водночас на сьогодні ця взаємодія не позбавлена надмірного бюрократизму, відомчої конкуренції, брак системності в обміні інформацією.

Відтак головним пріоритетом розвитку партнерських відносин СБУ з ключовими безпековими інституціями на найближчу перспективу має стати перехід від ситуативної координації до сталої та системної співпраці на засадах спільного планування, функціональної сумісності, регулярних комунікацій на всіх рівнях. Це потребуватиме як законодавчих змін (чіткого розмежування повноважень, усунення дублювання), так і налагодження довіри та «командного духу» між відомствами. Перспективними кроками на цьому шляху можуть стати:

- 1) розвиток міжвідомчих аналітичних центрів для узгодженої оцінки загроз та вироблення спільних підходів до реагування;
- 2) налагодження регулярного обміну кадрами (взаємні стажування, спільні навчання, ротація);
- 3) створення захищених міжвідомчих інформаційних мереж для оперативного обміну даними;
- 4) інтеграція баз даних та реєстрів (з чітким розмежуванням рівнів доступу);
- 5) розробка спільних протоколів дій у кризових ситуаціях (захоплення заручників, теракти, масові заворушення);
- 6) проведення спільних командно-штабних навчань та тренувань, відпрацювання взаємодії «у полях»;
- 7) запровадження спільних програм вивчення іноземних мов для оперативного складу;
- 8) налагодження системної співпраці з іноземними партнерами за моделлю «одне вікно».

Важливо, щоб ці кроки здійснювались синхронно і поступово, з урахуванням кращих світових практик та уроків попередніх невдалих спроб реформ. Адже, як слушно застерігає М. Гончар, «безсистемні та хаотичні зміни в секторі безпеки можуть мати не менш руйнівні наслідки, ніж зовнішня агресія».

Не менш важливою для СБУ є налагодження ефективної взаємодії з недержавними суб'єктами забезпечення безпеки – передусім з інститутами громадянського суспільства, бізнесом, експертними центрами (табл. 3.5).

Таблиця 3.5 – Недержавні партнери СБУ у сфері захисту територіальної цілісності

Суб'єкт	Сфера взаємодії	Перспективні напрями розвитку співпраці
1) Громадські об'єднання правоохоронної спрямованості, ветеранські організації	Допомога в охороні громадського порядку та захисті важливих об'єктів, робота з молоддю, протидія ворожій пропаганді	Укладення меморандумів про співпрацю, проведення спільних навчань та інформаційних кампаній, створення «гарячих ліній», розширення представництва у громадських радах при СБУ
2) Волонтерські рухи, благодійні фонди	Забезпечення військових та правоохоронців ресурсами, опіка ветеранами та сім'ями загиблих, допомога постраждалому населенню	Укладення угод про співробітництво, створення спільних проектів з матеріально-технічного забезпечення, психологічної реабілітації ветеранів, розвиток волонтерської роботи серед співробітників СБУ
3) Аналітичні центри, експертні ради, наукові установи	Підготовка стратегічних оцінок та прогнозів безпекового середовища, проведення профільних досліджень, організація публічних дискусій, обмін досвідом	Створення спільних дослідницьких проектів, залучення провідних експертів до розробки доктринальних документів СБУ, проведення конференцій та круглих столів, запровадження програм стажувань для аналітиків СБУ
4) Бізнес-асоціації, об'єднання роботодавців	Захист об'єктів критичної інфраструктури, протидія економічним диверсіям та рейдерству, розбудова системи корпоративної безпеки	Утворення галузевих робочих груп з питань безпеки, обмін інформацією про потенційні загрози, співпраця у сфері протидії кіберзлочинності, спільні навчання з питань захисту бізнесу від гібридних загроз
5) ЗМІ, Інтернет-спільноти, лідери думок	Протидія інформаційним диверсіям, викриття фейків та маніпуляцій, просвітницька робота з населенням, формування культури безпеки	Проведення спільних інформаційних кампаній, організація брифінгів та прес-турів, навчальні програми для журналістів з питань висвітлення безпекової тематики, моніторинг та аналіз медіапростору

* Джерело: складено автором.

Як бачимо, потенціал співпраці СБУ з інститутами громадянського суспільства є доволі багатоплановим. Він охоплює як безпосередню допомогу в

забезпеченні безпеки (волонтерство, охорона порядку), так і аналітично-інформаційну підтримку (розвідку з відкритих джерел, стратегічні прогнози), просвітницьку діяльність (формування культури безпеки, протидія фейкам).

Втім, на сьогодні ця взаємодія носить здебільшого ситуативний та реактивний характер, їй бракує довгострокового бачення та регулярних форматів. Це зумовлено як інерцією закритості та недовіри з боку СБУ, так і слабкою інституціоналізацією самого громадянського суспільства, його фрагментованістю.

Відтак пріоритетом розвитку партнерських відносин СБУ з недержавним сектором безпеки на найближчу перспективу має стати формування сталих мереж та платформ для діалогу і співпраці. Зокрема, на часі:

- 1) створення Консультативної ради з питань безпеки при Голові СБУ за участі провідних громадських діячів, експертів, журналістів;
- 2) запуск спільних просвітницьких проектів на кшталт «Академії громадянської безпеки», навчальних курсів та тренінгів для активістів, блогерів, медійників;
- 3) розробка й ухвалення Стратегії розвитку партнерства СБУ з інститутами громадянського суспільства на період до 2030 р.;
- 4) формування безпекових кластерів на базі регіональних органів СБУ із залученням місцевих громадських активістів та лідерів думок;
- 5) розширення грантових програм СБУ для підтримки досліджень у сфері безпеки, реалізації антипропагандистських проектів, розбудови системи кризових комунікацій.

Нарешті, вагому роль у справі захисту територіальної цілісності України відіграє співпраця СБУ з місцевими органами влади, територіальними громадами (табл. 3.6).

Як видно з таблиці, співпраця СБУ з місцевою владою охоплює всі рівні – від обласного до базового. На кожному з них є свої пріоритетні завдання та перспективні проекти, покликані посилити інтегрованість складових сектору безпеки.

Таблиця 3.6 – Формати співпраці СБУ з місцевими органами влади та громадами у сфері безпеки

Рівень взаємодії	Суб'єкти	Напрями співпраці	Перспективні проекти
Обласний	Обласні державні адміністрації, обласні ради	Координація заходів територіальної оборони, захист критичної інфраструктури в регіоні, протидія сепаратизму та диверсіям	Створення центрів безпеки в областях, розробка регіональних програм з протидії гібридним загрозам, проведення спільних навчань та тренувань
Районний/міський	Районні адміністрації, міські ради, районні відділи поліції	Забезпечення громадського порядку, попередження терактів, виявлення агентури противника, військово-патріотичне виховання	Створення мережі ситуаційних кімнат, запуск гарячих ліній, картування зон безпеки/небезпеки, регулярні зустрічі з громадами
Територіальні громади	Ради ТГ, муніципальна варта, ДСНС, військкомати	Розбудова системи цивільного захисту, протидія диверсантам та саботажникам, забезпечення стійкості громади	Формування загонів тероборони в громадах, навчання з домедичної допомоги та тактичної медицини, відпрацювання взаємодії за сценарієм «Населений пункт у загрозований період»

Основним форматом такої взаємодії мають стати спільні координаційні платформи у вигляді центрів безпеки областей, ситуаційних кімнат в районах та містах, загонів територіальної оборони в громадах. Через них відбуватиметься постійний моніторинг ситуації, оперативний обмін інформацією, координація дій в умовах загроз.

Окрему увагу слід приділити роботі з прикордонними громадами, які найбільше потерпають від підривної діяльності противника. Тут доцільно реалізувати пілотний проект «Безпечний кордон», який би включав:

- створення мережі датчиків фіксації руху в контрольованій прикордонній смузі;
- запуск аеростатної системи відеоспостереження;
- формування підрозділів муніципальної прикордонної варти;

- проведення спільних з ДПСУ навчань за сценаріями «Розвідувально-диверсійна група» та «Прорив кордону»;
- регулярні зустрічі з мешканцями прикордоння, й також роз'яснювальна робота.

Такий проект міг би стати моделлю для подальшого поширення на інші регіони. Водночас розвиток партнерства СБУ з місцевою владою стикається з низкою викликів, серед яких:

- системна корупція та олігархічні впливи, які заважають відкритості та довірі;
- незавершеність реформи децентралізації, розмитість розподілу безпекових повноважень;
- слабка інституційна спроможність багатьох громад, дефіцит підготовлених кадрів;
- інерція радянських підходів, побоювання «політизації» та «мілітаризації» місцевого самоврядування;
- низький рівень безпекової культури населення, схильність до панічних настроїв.

Аби подолати ці бар'єри, потрібен системний підхід, що включатиме:

- удосконалення правової бази взаємодії, чіткий розподіл відповідальності;
- запровадження нових стандартів урядування, прозорості та підзвітності;
- посилення кадрового потенціалу громад через програми навчання та обміну досвідом;
- формування культури стійкості та розвиток системи цивільної безпеки;
- активізацію просвітницької роботи з населенням, протидію фейкам та маніпуляціям.

Лише за таких умов партнерство СБУ з органами місцевого самоврядування зможе вийти на якісно новий рівень та стати запорукою

забезпечення територіальної цілісності держави знизу.

Підсумовуючи зазначене вище, можна зробити наступні висновки щодо перспектив розвитку взаємодії СБУ з іншими вітчизняними суб'єктами забезпечення територіальної цілісності:

1) Протидія агресії РФ потребує максимальної консолідації зусиль всіх складових сектору безпеки і оборони України. СБУ як головний орган контррозвідки відіграє в цьому процесі провідну роль.

2) Ключовим пріоритетом партнерських відносин СБУ з іншими безпековими інституціями має стати перехід від ситуативної координації до системної співпраці на засадах функціональної сумісності, спільного планування, регулярних комунікацій. Це вимагатиме як законодавчих змін, так і налагодження атмосфери довіри між відомствами.

3) Перспективи розвитку взаємодії СБУ з недержавними суб'єктами безпеки пов'язані з формуванням сталих мереж та платформ для діалогу. Серед пріоритетів – створення Консультативної ради при Голові СБУ, запуск просвітницьких проектів, розбудова аналітичних спроможностей.

4) Партнерство СБУ з місцевою владою та громадами має охоплювати всі рівні – від області до ТГ. Основними форматами стануть центри безпеки регіонів, ситуаційні кімнати, мережі тероборони. Окрема увага – співпраці з прикордонними громадами.

5) Розвиток публічно-приватного партнерства у сфері безпеки стикається з низкою викликів – корупцією, незавершеністю реформ, слабкістю інститутів. Їх подолання вимагає удосконалення правової бази, запровадження стандартів доброго врядування, формування культури безпеки суспільства.

Загалом, розвиток партнерських відносин СБУ з широким колом вітчизняних суб'єктів безпеки є *imperative* часу. В умовах гібридної агресії, багатовимірності загроз, дефіциту ресурсів жодна інституція не здатна ефективно протидіяти викликам самотужки.

Лише через синергію зусиль державних органів, громадянського суспільства, місцевих громад можливо забезпечити територіальну цілісність

України, її суверенітет та сталий розвиток на перспективу.

Таблиця 3.7 – SWOT-аналіз розвитку взаємодії СБУ з партнерами по сектору безпеки

Сильні сторони	Слабкі сторони
- Потужний кадровий та оперативно-технічний потенціал СБУ	- Нечіткість та дублювання функцій в середині сектору
- Поступ у реформуванні Служби за стандартами НАТО	- Міжвідомчі конфлікти та ревності
- Налагоджені робочі контакти з основними партнерами	- Закритість і непрозорість багатьох процедур взаємодії
- Високий рівень суспільної довіри до СБУ	- Низький рівень аналітичного забезпечення
Можливості	Загрози
- Удосконалення правової бази та розподілу повноважень	- Ескалація агресії РФ, поширення зон нестабільності
- Розвиток спільних аналітичних та ситуаційних центрів	- Політичні чвари та зміна пріоритетів фінансування
- Залучення громадськості до розробки політик безпеки	- Опір та саботаж змін з боку бюрократії та олігархату
- Поширення формату ситуаційних кімнат на всі регіони	- Втрата суспільної довіри внаслідок непрофесіоналізму

* Джерело: розроблено автором.

Як бачимо зі SWOT-матриці, розвиток партнерства СБУ з іншими суб'єктами сектору безпеки має як значні можливості, так і суттєві ризики. Їх збалансоване врахування при формуванні політики змін дозволить мінімізувати слабкості та загрози, водночас максимально розкрити потенціал міжвідомчої та міжсекторальної взаємодії. Тож, підсумовуючи, хочу ще раз наголосити: забезпечення територіальної цілісності України в умовах «гібридної» війни – це завдання всього суспільства, а не лише силових структур. Розвиток партнерських мереж за моделлю «whole-of-society», системність та прозорість змін, формування довіри та взаєморозуміння між різними акторами – ось ключі до нашої перемоги в цій боротьбі. І саме Служба безпеки України має стати модератором та рушієм цих процесів на наступне десятиліття.

ВИСНОВКИ

Проведені вище дослідження дозволяють зробити такі агреговані висновки.

1. Аналіз основних напрямів та форм діяльності СБУ щодо протидії загрозам територіальній цілісності України у 2020-2024 рр. засвідчує, що Служба здійснює багатовекторну роботу, яка охоплює воєнну, політичну, економічну, інформаційну та соціокультурну сфери. Ключовими досягненнями є зростання ефективності контррозвідувальної протидії підривному діям РФ, особливо в інформаційному просторі, вагомий внесок у деокупацію територій та стабілізацію фронту після 2022 р., проактивна робота з викриття агентури та колаборантів. Водночас зберігається низка проблем – реактивний характер дій, брак превентивної роботи, недостатня прозорість та координація з іншими структурами безпеки. Відтак на порядку денному – трансформація форм і методів роботи СБУ у бік посилення аналітично-прогностичної функції, розвитку партнерства з громадянським суспільством та міжнародної співпраці. Лише такий системний підхід здатен забезпечити готовність Служби до ефективного реагування на гібридні загрози в умовах динамічних змін безпекового середовища.

2. Дослідження нормативно-правового забезпечення діяльності СБУ щодо захисту територіальної цілісності України виявляє складну та багаторівневу систему регламентації, що включає конституційні норми, галузеве законодавство та відомчі підзаконні акти. З одного боку, така розгалуженість дозволяє детально врегулювати різні аспекти функціонування спецслужби – від визначення її статусу та завдань до окреслення форм і методів роботи. СБУ *de jure* постає як важливий конституційний інститут, на який прямо покладається обов'язок захищати територіальну цілісність держави. З іншого боку, наявна нормативна база характеризується певною фрагментарністю, колізійністю та концептуальною неузгодженістю. Зокрема, проблемним є розмитість розмежування правоохоронної та контррозвідувальної діяльності СБУ, що

породжує ризики зловживань. Крім того, значна частина відомчих актів є закритими, що звужує можливості громадського контролю за діяльністю Служби. Ці виклики посилюються і триваючою інституційною невизначеністю СБУ, половинчастістю реформ, спрямованих на її трансформацію з пострадянського репресивного органу на сучасну спецслужбу демократичної держави..

3. В рамках параграфу 1.3 було розглянуто ключові методологічні підходи, методи та принципи організації нашого дослідження. Визначили його філософські засади, охарактеризували загальнонаукові та спеціально-правові методи, окреслили матрицю їх тріангуляції. Також виявили основні проблеми та обмеження в застосуванні цієї методології, запропонували шляхи їх подолання. Це дозволило сформуванню цілісного бачення дослідницької стратегії, що поєднує теоретичну обґрунтованість з емпіричною валідністю, міждисциплінарність з цілеспрямованістю, об'єктивність з обережністю в оцінних судженнях. Переконали, що таке методологічно вивірене підґрунтя забезпечить належний науковий рівень та практичну цінність нашого аналізу ролі СБУ у захисті територіальної цілісності України. Подальші кроки дослідження передбачають застосування окреслених методів для вивчення нормативно-правових, організаційно-управлінських, функціональних аспектів діяльності СБУ у цій сфері. Порівняємо вітчизняну модель з досвідом зарубіжних спецслужб, оцінимо її ефективність та відповідність демократичним стандартам. Особливу увагу приділимо аналізу реформування СБУ в контексті євроатлантичної інтеграції України.

4. Проведений у параграфі 2.1 аналіз організаційної структури та функцій СБУ у сфері захисту територіальної цілісності України дозволяє зробити кілька важливих висновків: (1) Попри еволюційний розвиток та функціональну диверсифікацію, організаційна побудова СБУ зберігає низку рудиментів радянської спадщини – надмірну централізацію, бюрократизм, формалізм у роботі з населенням. (2) Функції та повноваження СБУ щодо протидії сепаратизму і тероризму розподілені між значною кількістю підрозділів

як центрального, так і регіонального рівнів, що створює проблеми міжвідомчої координації та цілісного бачення проблем. (3) Пріоритет в роботі Служби традиційно надається силовим методам реагування на вже існуючі загрози територіальній цілісності, тоді як завдання завчасного попередження, аналітичного прогнозування кризових явищ відходять на другий план. (4) Нагальною є потреба законодавчого врегулювання статусу СБУ як спеціальної служби з чітким розмежуванням контррозвідувальної, правоохоронної та аналітичної функцій, звільненням від невластивих повноважень. (5) Ефективність реалізації СБУ завдань захисту територіальної цілісності критично залежить від професійності та вмотивованості її кадрового складу, що актуалізує завдання комплексної реформи системи професійної підготовки та оцінювання персоналу. (6) В умовах гібридних загроз зростає значущість інформаційно-аналітичної роботи СБУ, її здатності працювати на випередження, мінімізувати ризики на початкових стадіях. Це потребує суттєвого нарощування аналітичного і прогностичного потенціалу Служби.

5. Проведений у параграфі 2.2. аналіз основних напрямів та форм діяльності СБУ щодо протидії загрозам територіальній цілісності України у 2020-2024 рр. засвідчує, що Служба здійснює багатовекторну роботу, яка охоплює воєнну, політичну, економічну, інформаційну та соціокультурну сфери. Ключовими досягненнями є зростання ефективності контррозвідувальної протидії підривному діям РФ, особливо в інформаційному просторі, вагомий внесок у деокупацію територій та стабілізацію фронту після 2022 р., проактивна робота з викриття агентури та колаборантів. Водночас зберігається низка проблем – реактивний характер дій, брак превентивної роботи, недостатня прозорість та координація з іншими структурами безпеки. Відтак на порядку денному – трансформація форм і методів роботи СБУ у бік посилення аналітично-прогностичної функції, розвитку партнерства з громадянським суспільством та міжнародної співпраці. Лише такий системний підхід здатен забезпечити готовність Служби до ефективного реагування на гібридні загрози в умовах динамічних змін безпекового середовища.

6. Оцінка результативності діяльності СБУ у сфері захисту територіальної цілісності України у 2020-2024 рр. показує неоднозначну картину. З одного боку, за ключовими кількісними індикаторами протидії підривної діяльності РФ фіксується висхідний тренд, особливо щодо нейтралізації інформаційних загроз. СБУ зробила відчутний внесок у стримування агресії РФ, звільнення окупованих територій, зміцнення стійкості держави та суспільства, про що свідчать і покращення суб'єктивних оцінок громадян та експертів. З іншого боку, повномасштабне вторгнення РФ у 2022 р. виявило неготовність української спецслужби до завчасного попередження та протидії «чорним лебедям» такого масштабу. Крім того, актуальними лишаються виклики інституційної розбудови СБУ: забезпечення демократичного контролю, розвиток аналітичних спроможностей, оптимізація структури та функцій. Відповідно, ключовим пріоритетом подальшого підвищення ефективності Служби має стати її системне реформування на засадах підзвітності, інноваційності, орієнтації на реальний безпековий ефект, а не бюрократичні процедури. Лише за таких умов СБУ зможе повною мірою виконувати свою конституційну місію захисту територіальної цілісності України.

7. Проведений аналіз досвіду чотирьох країн – Ізраїлю, Південної Кореї, Швеції та Фінляндії – дозволяє виокремити низку практик та підходів, які можуть бути корисними для України в контексті адаптації діяльності СБУ до викликів гібридної агресії РФ. Попри відмінність геополітичних контекстів та природи загроз, спільним для цих держав є розуміння ключової ролі спецслужб у системі захисту територіальної цілісності. Ізраїльський кейс демонструє важливість проактивної розвідувальної та контртерористичної роботи, превентивної нейтралізації загроз. Південнокорейський досвід повчальний в частині багаторівневої протидії гібридним впливам супротивника при збереженні каналів діалогу. Шведська та фінська моделі цікаві поєднанням ефективності та підзвітності спецслужб, розвитком їх аналітичного потенціалу та міжнародного співробітництва. Критичне осмислення та творча адаптація цих

практик з урахуванням українських реалій здатні суттєво посилити інституційну спроможність СБУ як гаранта територіальної цілісності та безпеки держави.

8. Розвиток ефективної взаємодії СБУ з іншими суб'єктами сектору безпеки є ключовою умовою забезпечення територіальної цілісності України в умовах триваючої «гібридної» агресії РФ. Аналіз показує, що найбільш перспективними напрямками такого партнерства на найближче десятиліття мають стати: 1) перехід від ситуативної координації до системної співпраці з ключовими безпековими інституціями на засадах спільного планування, функціональної сумісності, регулярних комунікацій; 2) формування сталих мереж та платформ для діалогу з інститутами громадянського суспільства; 3) розбудова багаторівневої моделі взаємодії з місцевою владою та територіальними громадами через мережу ситуаційних центрів та загонів тероборони. Водночас, практична реалізація цих пріоритетів стикається з низкою викликів, серед яких: нечіткість розподілу повноважень, міжвідомчі конфлікти, інституційна слабкість партнерів, брак довіри та прозорості. Їх подолання вимагатиме системних кроків з удосконалення правової бази, запровадження принципів добросовісності та підзвітності, розвитку аналітичних спроможностей, поширення культури безпеки в суспільстві. Службі безпеки України відводиться роль модератора та рушія цих процесів. Використання нових форматів співпраці – спільних груп планування, аналітичних центрів, ситуаційних кімнат, громадських рад, експертних комісій, проектних офісів – дозволить СБУ стати ядром мережі партнерств по всьому сектору безпеки. Саме проактивна, ініціативна позиція Служби щодо розвитку екосистеми безпеки на засадах «whole-of-society» підходу стане запорукою синергії зусиль держави та громадськості у справі відсічі агресору та забезпечення територіальної цілісності України.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Артемов Ю. М. Антитерористична операція на Сході України (2014-2018 рр.): проблеми, уроки, здобутки. *Україна дипломатична: наук. щорічник*. 2018. Вип. 19. С. 137-153.
2. Баранов О. А., Устименко О. С. Система нормативно-правового забезпечення діяльності Служби безпеки України: теоретико-методологічні аспекти дослідження. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2022. Вип. 3. С. 154-161.
3. Білуха М. Т. *Методологія наукових досліджень: підручник*. Київ: АБУ, 2002. 480 с.
4. Благодарний А. М. Організаційно-правове забезпечення діяльності Служби безпеки України по боротьбі з тероризмом. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2016. № 14. С. 115-123.
5. Блистів Т. І., Колесник В. Т., Пригунов П. Я., Карпова К. В. Концептуальні підходи до визначення методологічної функції законодавчого забезпечення національної безпеки України. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2015. № 4 (81). С. 13-26.
6. Богданович В. Ю., Семенченко А. І., Єжеев М. Ф. *Методи державного управління забезпеченням національної безпеки у її визначальних сферах: навч. посіб.* Київ: НАДУ, 2008. 136 с.
7. Гнатовський М. М. Війна з Росією і міжнародне право: тест на актуальність і дієвість. *Українське право*. URL: <https://ukrainepravo.com/scientific-thought/naukova-dumka/viyna-z-rosiyeyu-i-mizhнародne-pravo-test-na-aktualnist-i-diyevist> (дата звернення: 04.09.2024).
8. Гончар М. М. Реформування Служби безпеки України в контексті євроатлантичної інтеграції: досвід для України. *Міжнародні відносини*. Серія «Політичні науки». 2015. № 5. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2511 (дата звернення:

06.09.2024).

9. Гончар М. Як досліджувати українські спецслужби, щоб це мало сенс. *Дзеркало тижня*. 2017. № 41. С. 57-64.

10. Горбатенко В. П. Політичне прогнозування: теорія, методологія, практика. Київ: Генеза, 2006. 400 с.

11. Горбулін В. П. Забезпечення оборони та безпеки України: актуальні проблеми і шляхи їх вирішення. *Вісник Національної академії наук України*. 2019. № 9. С. 3-18. DOI: <https://doi.org/10.15407/visn2019.09.003> (дата звернення: 06.09.2024).

12. Горбулін В. П. Хроніки передбачень: 2006-2017. Харків: Фоліо, 2017. 255 с.

13. Горбулін В. П., Власюк О. С., Кононенко С. В. Україна і Росія: дев'ятий вал чи Китайська стіна. Київ: НІСД, 2015. 132 с.

14. Грицак В., Сторожук В. Завдання Служби безпеки України у сфері захисту національної державності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична. 2017. Вип. 1. С. 193-204.

15. Гуцало М. Г. Характеристика повноважень Служби безпеки України у сфері охорони державного кордону: теоретичний аспект. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. Вип. 2 (31). С. 130-133.

16. Дані щодо загальної кількості тимчасово окупованої території України. Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України: офіційний веб-сайт. URL: <https://www.minre.gov.ua/area-data> (дата звернення: 15.09.2024).

17. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй від 24.10.1970. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_569 (дата звернення: 04.09.2024).

18. Доронін І. М. Нормативно-правове регулювання розвідувальної та контррозвідувальної діяльності: проблеми систематизації і кодифікації.

Інформація і право. 2022. № 2(41). С. 88-96.

19. Дундуков М. Ю. Місце та роль Служби безпеки України у системі суб'єктів боротьби з тероризмом (адміністративно-правовий аспект). *Право і безпека*. 2010. № 2 (34). С. 80-84.

20. Єфімов В. В. Організаційно-тактичні засади протидії контррозвідувальним загрозам воєнній безпеці України. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2022. № 6. С. 189-193.

21. Задорожній О. В. Міжнародне право у міждержавних відносинах України і Російської Федерації 1991-2014. Київ: К.І.С., 2014. 960 с.

22. Заключний акт Наради з безпеки та співробітництва в Європі від 01.08.1975. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/994_055 (дата звернення: 04.09.2024).

23. Калюк О. М. Організаційно-правові засади діяльності Служби безпеки України з протидії тероризму: монографія. Київ: Центр навч. л-ри, 2021. 328 с.

24. Козенюк В. А. Координація діяльності суб'єктів боротьби з тероризмом при проведенні антитерористичної операції. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2018. № 19. С. 76-82.

25. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр> (дата звернення: 04.09.2024).

26. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 06.09.2024).

27. Концепція реформування Служби безпеки України. Офіційний сайт Служби безпеки України. URL: <https://ssu.gov.ua/kontseptsiia-reformuvannia-sbu> (дата звернення: 06.09.2024).

28. Костенко Н. В. Костенко М.В. Цінності та символи в масовій комунікації. Київ: Наукова думка, 1993. 129 с.

29. Левченко В. С. Адміністративно-правові засади кадрового забезпечення Служби безпеки України: автореф. дис.... канд. юрид. наук: 12.00.07. Дніпро, 2015. 20 с.
30. Літвін І. І. Сутність та зміст поняття «територіальна цілісність». Наукові праці МАУП. 2017. № 52(1). С. 108-113.
31. Магда Є. В. Гібридна агресія Росії: уроки для Європи. Київ: КАЛАМАР, 2017. 268 с.
32. Офіційний сайт Служби безпеки України. URL: <https://ssu.gov.ua/> (дата звернення: 06.09.2024).
33. Оцінка ефективності державної політики у сфері національної безпеки. Центр Разумкова. URL: http://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_Indeks.pdf (дата звернення: 15.09.2024).
34. Оцінка ефективності державної політики у сфері національної безпеки 2021 р. Центр Разумкова. URL: http://razumkov.org.ua/uploads/article/2021_Indeks.pdf (дата звернення: 15.09.2024).
35. Оцінка ефективності державної політики у сфері національної безпеки 2022. Центр Разумкова. URL: http://razumkov.org.ua/uploads/article/2022_Indeks.pdf (дата звернення: 15.05.2024).
36. Оцінка ситуації в країні, довіра до інститутів суспільства та політиків, електоральні орієнтації громадян (лютий-березень 2023р.) / Центр Разумкова. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-instytutiv-suspilstva-ta-politykiv-elektoralni-oriientsatsii-gromadian-liutyi-berezen-2023r> (дата звернення: 15.09.2024).
37. Пархоменко С. О. Основні напрями та завдання діяльності Служби безпеки України. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2021. № 4. С. 159-166. URL: http://files.visnikkau.org/200001529-87deb88d62/Visnyk4_31.pdf (дата звернення: 15.05.2024).
38. Пилипчук В. Г. Еволюція наукових поглядів стосовно поняття

«державна безпека». *Стратегічна панорама*. 2006. № 2. С. 17-20.

39. Положення про контрольно-ревізійний відділ Служби безпеки України: Наказ Служби безпеки України від 18.11.2015 № 760. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1472-15> (дата звернення: 06.09.2024).

40. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 № 638-IV. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15> (дата звернення: 06.09.2024).

41. Про єдину державну систему запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.02.2016 № 92. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/92-2016-п> (дата звернення: 06.09.2024).

42. Про загальну структуру і чисельність Служби безпеки України: Закон України від 20.10.2005 № 3014-IV. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3014-15> (дата звернення: 08.09.2024).

43. Про затвердження Інструкції про організацію контррозвідувального забезпечення інтересів держави у сфері інформаційної безпеки: Наказ Центрального управління Служби безпеки України від 10.07.2017 № 388. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0962-17> (дата звернення: 06.09.2024).

44. Про затвердження Інструкції про порядок обліку, зберігання і використання документів, справ, видань та інших матеріальних носіїв інформації, які містять службову інформацію в Центральному управлінні Служби безпеки України: Наказ Служби безпеки України від 23.10.2012 № 470. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1895-12> (дата звернення: 06.09.2024).

45. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів боротьби з тероризмом під час підготовки та проведення антитерористичних операцій: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.05.2004 № 583. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>

583-2004-п (дата звернення: 06.09.2024).

46. Про контррозвідувальну діяльність: Закон України від 26.12.2002 № 374-IV. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-15> (дата звернення: 06.09.2024).

47. Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України: Указ Президента України від 14.03.2016 № 92/2016. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/92/2016> (дата звернення: 06.09.2024).

48. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (дата звернення: 08.09.2024).

49. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30.06.1993 № 3341-XII. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12> (дата звернення: 06.09.2024).

50. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 № 964-IV. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/964-15> (дата звернення: 04.09.2024).

51. Про Положення про Головне управління захисту національної державності Служби безпеки України: Указ Президента України від 15.06.2017 № 155/2017. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/155/2017> (дата звернення: 08.09.2024).

52. Про Положення про Головне управління контррозвідки Служби безпеки України: Указ Президента України від 05.02.2007 № 74/2007. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/2007> (дата звернення: 08.09.2024).

53. Про Положення про Головне управління контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері інформаційної безпеки Служби безпеки України: Указ Президента України від 06.04.2011 № 380/2011. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>

380/2011 (дата звернення: 08.09.2024).

54. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року «Про нову редакцію Воєнної доктрини України» : Указ Президента України від 24.09.2015 № 555/2015. *База даних «Законодавство України»*.

55. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 26.05.2015 № 287/2015. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015> (дата звернення: 06.09.2024).

56. Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 № 2229-ХІІ. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12> (дата звернення: 06.09.2024).

57. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про Службу безпеки України» щодо удосконалення організаційно-правових засад діяльності Служби безпеки України: від 10.03.2020 № 3196. *База даних «Законодавство України»*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68347 (дата звернення: 08.09.2024).

58. Пряхін Є. В. Конституційно-правові проблеми статусу та діяльності Служби безпеки України. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2006. № 10. С. 94-104.

59. Резнікова О. О. Концептуальні засади розвитку системи забезпечення національної безпеки України: аналіт. доп. Київ: НІСД, 2015. 58 с.

60. Результати діяльності Служби безпеки України за 2020 рік / Служба безпеки України: офіційний веб-сайт. URL: <https://ssu.gov.ua/uploads/files/2020.pdf> (дата звернення: 15.09.2024).

61. Результати діяльності Служби безпеки України за 2021 рік Служба безпеки України: офіційний веб-сайт. URL: <https://ssu.gov.ua/uploads/files/2021.pdf> (дата звернення: 15.09.2024).

62. Результати діяльності Служби безпеки України за

2022 рік. Служба безпеки України: офіційний веб-сайт. URL: <https://ssu.gov.ua/uploads/files/2022.pdf> (дата звернення: 15.09.2024).

63. Реформування Служби безпеки України: проблеми та перспективи. Аналітична доповідь / Центр політико-правових реформ. URL: <https://pravo.org.ua/analytics/reformuvannya-sluzhby-bezpeky-ukrainy-problemy-ta-perspektyvy-analitychna-dopovid/> (дата звернення: 08.09.2024).

64. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 7 частини другої статті 42 Закону України «Про вищу освіту» від 20.12.2016 № 7-рп/2016. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v007p710-16> (дата звернення: 04.09.2024).

65. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини шостої статті 216 Кримінального процесуального кодексу України від 24.04.2018 № 3-р/2018. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-18> (дата звернення: 06.09.2024).

66. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями виконуючого обов'язки Президента України, Голови Верховної Ради України та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради Автономної Республіки Крим «Про проведення загальнокримського референдуму» (справа про проведення місцевого референдуму в Автономній Республіці Крим) від 14.03.2014 № 2-рп/2014. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v002p710-14> (дата звернення: 04.09.2024).

67. Рябека О. Г., Гулеватий В. Л. Суб'єкти протидії сепаратизму в Україні. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2018. Вип. 1-2 (10-11). С. 183-189.

68. СБУ попередила створення «Бесарабської народної республіки» / Служба безпеки України: офіційний веб-сайт. URL: <https://ssu.gov.ua/novyny/sbu-poperedyla-stvorennia-besarabskoi-narodnoi-respubliky> (дата звернення: 08.09.2024).
69. Ситник Г. П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади): підручник. Київ: НАДУ, 2012. 544 с.
70. Скакун О. Ф. Юридична деонтологія: підручник. Харків: Еспада, 2018. 400 с.
71. Соколюк С. М. Територіальна цілісність як невід'ємна складова державного суверенітету. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 3. С. 190-193.
72. Стародуб Т. С., Субх М. А. Анексія Криму та війна на Донбасі: виклики для регіональної та глобальної безпеки. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2016. Вип. 23(3). С. 12-22.
73. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду від 26.06.1945. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_010 (дата звернення: 04.09.2024).
74. Стратегія національної безпеки України: Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020> (дата звернення: 06.09.2024).
75. Структура Служби. Служба безпеки України: офіційний веб-сайт. URL: <https://ssu.gov.ua/struktura-sluzhby> (дата звернення: 08.09.2024).
76. Сурмін Ю. П. Майстерня вченого: підручник для науковця. Київ: Навчально-методичний центр «Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2006. 302 с.
77. Танчин І. З. Соціологія: навч. посіб. 3-тє вид., перероб. і доп. Київ: Знання, 2008. 351 с.
78. Філософський енциклопедичний словник / За ред. В. І. Шинкарука. Київ: Абрис, 2002. 742 с.

79. Цехмістрова Г. С. Основи наукових досліджень: навч. посіб. Київ: Слово, 2004. 240 с.
80. Цимбалістий Т. О. Конституційно-правове регулювання територіальної цілісності України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. 2016. Вип. 36(1). С. 84-87.
81. Чорний Р. Л. Щодо питання про координацію дій правоохоронних органів України у сфері протидії злочинам проти основ національної безпеки України. *Публічне право*. 2016. № 1. С. 140-146.
82. Шамара О. В. Про зміст забезпечення національної безпеки України суб'єктами сектору безпеки. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: юридичні науки. 2021. Т. 32 (71), № 2. С. 173-180.
83. Шевченко М. М. Методологічні засади аналізу проблем національної безпеки. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України*. 2015. Вип. 1. С. 5-20.
84. Шемшученко Ю. С. Великий енциклопедичний юридичний словник. Київ: Юрид. думка, 2012. 1020 с.
85. Шемшученко Ю. С. Проблеми державного суверенітету як предмет наукових досліджень. *Вісник Національної академії наук України*. 2011. № 6. С. 34-41.
86. 30 років на захисті України: інформ. зб. / за заг. ред. І. М. Ковалю. Київ: Бізнесполіграф, 2021. 416 с.
87. Administrative Detention in Israel: Quarterly Statistics. URL: https://www.btselem.org/administrative_detention/statistics (last accessed: 20.09.2024).
88. Ayalon A. Israel's Dilemma: Unity or Security. *Middle East Quarterly*. 2009. Spring. P. 29-36. URL: <https://www.meforum.org/2069/israels-dilemma-unity-or-security> (last accessed: 20.09.2024).
89. Catignani S., Hughes A. Israel's Qualitative Military Edge and the Need for Collaborative Security. *Survival*. 2022. Vol. 64, № 4. P. 103-126. DOI: 10.1080/00396338.2022.2105528 (last accessed: 20.09.2024).

90. Cho S.M. How to Resolve the Korean Conundrum: A Two-Korea Solution. Global Asia. 2023. Spring. URL: https://www.globalasia.org/v18no1/cover/how-to-resolve-the-korean-conundrum-a-two-korea-solution_sung-min-cho (last accessed: 20.09.2024).

91. Civilians casualties related to conflict in Ukraine. *United Nations Human Rights Monitoring Mission in Ukraine*. URL: <https://ukraine.un.org/en/168060-civilian-casualties-related-conflict-ukraine> (last accessed: 15.05.2024).

92. Conflict-related civilian casualties in Ukraine / Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. URL: <https://www.ohchr.org/en/ukraine/conflict-related-civilian-casualties-ukraine> (last accessed: 15.05.2024).

93. Constitutional Court Disbanded left-wing Unified Progressive Party. URL: http://english.hani.co.kr/arti/english_edition/e_national/874360.html (last accessed: 20.09.2024).

94. Denzin N. K. The Research Act: A Theoretical Introduction to Sociological Methods. New York: McGraw-Hill, 1978. 370 p.

95. Finland as a security producer: *Finnish views*. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09662839.2023.2168427> (last accessed: 20.09.2024).

96. Finland's Supo intelligence service prioritises countering Russian spying & foreign interference. URL: <https://www.helsinkitimes.fi/finland/finland-news/domestic/22540-finland-s-supointelligence-service-prioritises-countering-russian-spying-foreign-interference.html> (last accessed: 20.09.2024).

97. Gross E. Thwarting Terrorist Acts by Attacking the Perpetrators or Their Commanders as an Act of Self-Defense: Human Rights Versus the State's Duty to Protect its Citizens. *Temple International & Comparative Law Journal*. 2001. Vol. 15. P. 195-245. URL: <https://scholarship.law.upenn.edu/jil/vol15/iss2/2> (last accessed: 20.05.2024).

98. Index 2022 of U.S. Military Strength: North Korea. URL: <https://www.heritage.org/military-strength/assessing-threats-us-vital-interests/north>

korea (last accessed: 20.09.2024).

99. Kim H.U. North Korea's Asymmetric Threat and South Korea's Defense Strategy. *Korea Observer*. 2023. Vol. 54, № 1. P. 209-229.

100. Knesset Member Seeks to Outlaw Northern Faction of The Islamic Movement. URL: <https://www.haaretz.com/2014-11-16/ty-article/.premium/knesset-member-seeks-to-outlaw-islamic-movement/0000017f-f248-d460-aff-fb5c01e90000> (last accessed: 20.05.2024).

101. Kriendler J. Ukrainian Security Services Reform: What role for NATO? *Proceedings of the Riga Conference 2016*. Riga: Latvian Institute of International Affairs, 2016. P. 20-25.

102. More Spies Caught in South Korea. URL: <https://www.rfa.org/english/news/korea/spies-01052022151859.html> (last accessed: 20.09.2024).

103. National Intelligence Service Korea. URL: <https://www.nis.go.kr/eng/index.do> (last accessed: 20.09.2024).

104. North Korea destroys nuclear test site in series of huge explosions as world's media watches. URL: https://www.washingtonpost.com/world/north-korea-declares-its-nuclear-test-site-closed-after-a-huge-explosion/2018/05/24/5070abf4-5fa3-11e8-8c93-8cf33c21da8d_story.html (last accessed: 20.09.2024).

105. Petersson M., Agius C. Shifting Swedish Security Towards Civil Defence: A Sign of the Times or a Black Swan Event? *European Security*. 2023. Vol. 32, № 3. P. 313-336. DOI: 10.1080/09662839.2023.2184812 (last accessed: 20.09.2024).

106. Razoux P. The Israel-Arab Wars: War and Peace in the Middle East from the 1948 War of Independence to the Present. New York: Pegasus Books, 2021. 704 p.

107. Säkerhetspolisen. URL: <https://www.sakerhetspolisen.se/en/swedish-security-service.html> (last accessed 20.09.2024).

108. Security for Critical Infrastructure and Service Centers. URL: <https://www.shabak.gov.il/english/publications/Pages/CriticalInfrastructure.aspx> (last accessed: 20.10.2024).

109. Security Strategy of Sweden. URL: <https://www.government.se/>

country-and-regional-strategies/2023/01/national-security-strategy/ (last accessed: 20.09.2024).

110. Shin B. S., Straub D. Rethinking North Korea's Denuclearization: Approaches and Strategies. New York: Rowman & Littlefield, 2022. 300 p.

111. Shin Bet Data: 400 Significant Terror Attacks Thwarted in 2022. URL: <https://www.jewishpress.com/news/terrorism-news/shin-bet-data-400-significant-terror-attacks-thwarted-in-2022/2022/12/29/> (last accessed: 20.09.2024).

112. South Korea's Spy Agency Admits Secretly Manipulating Internet Opinions. URL: <https://www.techdirt.com/2023/02/17/south-koreas-spy-agency-admits-secretly-manipulating-internet-opinions/> (last accessed: 20.09.2024).

113. The Israel Security Agency. URL: <https://www.shabak.gov.il/english/about/Pages/about.aspx> (last accessed: 20.09.2024).

114. Yaon J.H., Choi S.W. Rethinking Economic Sanctions on North Korea: A Perspective from Positive *Theory of Sanctions*. *North Korean Review*. 2022. Vol. 18, № 1. P. 25-40. DOI: 10.3172/NKR.18.1.025 (last accessed: 20.09.2024).

115. Yoon J.H., Jeong G.H., Kim H.J., Kim I. S. Revisiting North Korea's Nuclear Problem: Achievements and Limitations of the International Non-proliferation Regime. *Journal of International and Area Studies*. 2022. Vol. 29, № 1. P. 1-20. URL: <https://www.jstor.org/stable/48638418> (last accessed: 20.09.2024).